

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Jana Stejskalová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2019-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Stejskalová

**Faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po
výkonu trestu odnětí svobody**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART-TIME STUDIES

2019-2022

BACHELOR THESIS

Jana Stejskalová

**The influencing Factors of an Individual successful return to
society after execution a prison sentence**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 7.3.2022

Jana Stejskalová

Anotace

Bakalářská práce nesoucí název „Faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody“ se zabývá aspekty, které jedince s trestní minulostí spoutávají a brání mu se plnohodnotně začlenit do většinové společnosti. Hlavním problémem je stále zadlužování, absence rodinných fungujících vztahů, nulová motivace a práce načerno. V práci je popsána filozofie trestu, péče o jedince ve výkonu trestu, program zacházení, funkce státních i nestátních neziskových organizací při péči o klienta ve výkonu trestu odnětí svobody i péči postpenitenciární, reintegrace lidí propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) mezi většinovou společností. Praktickou část práce tvoří kvalitativní výzkum, a to ve formě rozhovorů se třemi respondenty s trestní minulostí, která má zjistit, jaké faktory vedou jedince k úspěšné reintegraci do společnosti nebo naopak k návratu zpět za ostnatý plot areálu věznice.

Klíčová slova

Penitenciární péče, postpenitenciární péče, zadluženost, role rodiny, práce načerno, role nestátních neziskových organizací.

Annotation

The bachelor's thesis entitled "Factors influencing the successful return of an individual to society after serving a prison sentence" deals with aspects that bind individuals with a criminal history and prevent them from fully integrating into the majority society. The main problem is constant indebtedness, absence of family working relationships, zero motivation and undeclared work. The thesis describes the philosophy of punishment, care for individuals in prison, treatment program, functions of state and non-governmental non-profit organizations in client care in prison and post-penitentiary care, reintegration of people released from execution a prison sentence among the majority society. The practical part of the work consists of qualitative research, in the form of interviews with three respondents with a criminal history, which is to find out what factors lead individuals to successful reintegration into society or, conversely, to return behind the barbed wire of the prison.

Key words

Penitentiary care, post-penitentiary care, indebtedness, the role of the family, undeclared work, the role of non-governmental non-profit organizations.

OBSAH

ÚVOD	9
1. TEORIE TRESTU	11
2. ALTERNATIVNÍ TRESTY	14
2.1. Obecně prospěšné práce	15
2.2. Peněžitý trest	16
2.3. Domácí vězení	16
2.4. Podmíněné odsouzení	17
3. PENITENCIARISTIKA	18
3.1. Program zacházení	19
3.1.1. SARPO	20
3.1.2. Projekt Šance	20
3.1.3. Program 3Z	22
3.1.4. Program GREPP	22
3.2. Výstupní oddělení	23
3.3. Pohledávky za propuštěnými vězni a odměny pro pracovní zařazené vězně	24
3.4. Chování odsouzených ve VTOS	25
4. RESOCIALIZACE A REINTEGRACE	27
5. POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	28
5.1. Sociální kurátor	28
5.2. Probační a mediační služba (PMS)	29
5.3. Nestátní neziskové organizace postpenitenciární péče	32
5.3.1. RUBIKON centrum, z.ú.	32
5.3.2. Centrum sociálních služeb Praha (CSSP)	33
5.3.3. LIGHTHOUSE	33
5.3.4. Armáda spásy	34
6. RODINA	36
7. PRAKTICKÁ ČÁST	37
7.1. Popis výzkumu	37
7.2. Výzkumné okruhy	37
7.3. Výzkumný vzorek	39
7.4. Cíl výzkumu	39
7.5. Rozhovory	40
7.6. Interpretace rozhovorů	40

7.6.1.	Respondent č. 1 – Radek	40
7.6.2.	Respondent č. 2 – Eva	41
7.6.3.	Respondent č. 3 – Kateřina.....	42
7.7.	Kódování získaných dat	43
7.8.	Kategorie	43
7.9.	Interpretace získaných dat.....	45
7.10.	Závěr šetření	46
ZÁVĚR.....		48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		51
PŘÍLOHA - ROZHOVORY		53

ÚVOD

Téma „Faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody“ bylo autorkou práce vybráno pro podezření, že se těmto lidem věnuje málo pozornosti a pomoc je nedostatečná. Po zjištění faktu, že se do vězení vrací 70 % bývalých vězňů se podezření blížilo téměř jistotě. Autorka chce čtenářům nabídnout bližší vhled do této problematiky penitenciární a postpenitenciární péče a popsat problémy, kterým musí čelit jedinec po opuštění bran vězeňského zařízení a chce se začlenit do většinové společnosti.

Pokud člověk sejde z cesty, resp. porušuje společenské normy a je odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), tak dojde k jeho nápravě? Podle toho, že 70 % osob s trestní minulostí jsou recidivisté, tak pravděpodobně nikoliv. Mluvíme-li tedy o začlenění člověka po VTOS do společnosti, tak co je vlastně ten úspěšný návrat jedince? Zbožné přání společnosti, že člověk se ve vězení napraví a zázrakem se např. z člověka nezodpovědného, stane člověk zodpovědný? Je možné, že v případě, kdy jedinec před nástupem do VTOS nepracoval, neplnil své závazky, na živobytí si „vydělával“ trestnou činností, neměl např. zájem ani o vlastní děti, tak jej může VTOS včetně programů zacházení úspěšně napravit?

Za poslední čtyři roky (2017–2020) je v našich věznicích dle statistické ročenky Vězeňské služby umístěno v průměru téměř 19 tisíc odsouzených. (online, cit. 2020) Cca 70 % jedinců s trestní minulostí se vrací zpět za mříže. V této recidivě se držíme na nejvyšších příčkách v EU. Opakovaně do VTOS míří recidivisté nejčastěji za trestné činy: zanedbání povinné výživy, loupeže, krádeže, výtržnictví a za ohrožení pod vlivem návykové látky. Právě systematická navazující postpenitenciární péče na péči penitenciární, je důležitým nástrojem prevence recidivy těchto osob. Tato péče pomáhá se začleněním lidí přicházejících z VTOS do většinové společnosti.

Nejrizikovějším obdobím pro právě propuštěné vězně je prvních 6 měsíců života na svobodě. Mezi nejvyšší prioritu patří získání legálního zaměstnání, bydlení, splácení dluhů a k tomu silná pozitivní motivace.

Již ve vězení je s každým vězněm vypracován individuální program zacházení, který se po celou dobu pobytu vězně obě strany zavazují plnit. Dle potřeby bývá doplňován. Jeho cílem je zamezit recidivě a naučit jedince jiným vzorcům chování, které jsou přijatelné pro společnost. Aby tato práce nebyla zbytečná, je právě nutná navazující postpenitenciární péče.

Postpenitenciární péče se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Zde je možné ji zařadit pod §37 jako odborné sociální poradenství nebo pod § 70 jako službu sociální prevence – sociální rehabilitace.

Mezi státní instituce zabývající se postpenitenciární péčí patří Sociální kurátor a Probační a mediační služba (dále jen PMS).

Mezi nestátní instituce zabývající se postpenitenciární péčí patří např. RUBIKON centrum, z.ú., Centrum sociálních služeb Praha (CSSP), LIGHTHOUSE, Za branami atd. Pomoc je ale možné hledat i u charit, v Armádě spásy, u organizace Naděje apod.

1. TEORIE TRESTU

Tresty, aby bylo napraveno bezpráví, se používají odnepaměti. Záleželo ovšem na době, politické situaci, na osobě, které bylo ukřivděno a na osobě, která rozsudek vynesla. Michel Foucault ve své knize „Dohlížet a trestat“ popisuje např. krutou popravu R. F. Damiense z r. 1757 v Paříži. Dotyčný se provinil tím, že kapesním nožikem bodl krále Ludvíka XV. do břicha. Všem bylo jasné, že ve skutečnosti krále nechtěl zabít, jen postrašit, neboť přes vrstvy oblečení a kožený kabát se mu nic vážného nemohlo stát, avšak jednalo se o krále. Na Damiensenovi byla vykonána krutá trýznivá poprava, ve které nechybělo trhání částí těl, lití olova do otevřených ran ani řezání pilkou. (Jůzl, 2017, s. 119)

Ještě téhož roku vydal italský myslitel César Baccaria penologicko-právnícké dílo „O zločinech a trestech“, jehož ústřední myšlenkou bylo: „*Není žádná svoboda tam, kde zákony umožňují, aby člověk za jakýchkoli okolností přestal být osobou a stal se věcí.*“ (In: Jůzl, 2017, s. 128) Toto dílo odstartovalo moderní dobu vězeňství. Mottem Beccaria se stala věta: „*Je lepší zločinu předcházet než jej trestat.*“ (In: Jůzl 2017, s. 129) Dochází k vymezení trestů a naplňování trestního práva na principech spravedlnosti, lidskosti a rovnosti. Zakázána byla rovněž tortura, mučení během výslechu, a to r. 1776 samotnou Marií Terezií. (Jůzl, 2017, s. 123)

Po těchto událostech tak mohla začít vznikat věda zvaná penitenciaristika, nebo také penitenciární pedagogika, jež si dala za cíl výchovu či převýchovu jedince ve výkonu trestu. V počátcích se jednalo o zřízení jakýchsi donucovacích pracoven, kde vězni např. vyráběli uniformy, porcelán a jednalo se tak o výchovu prostřednictvím práce. S krutými tresty ani mučením nesouhlasily spousty učenců té doby a nad všemi visela otázka, zda tato opatření skutečně zabrání člověku spáchat zločin, a zda za zločinnost nemůžou podmínky a různé okolnosti, které člověka provází. (Jůzl, 2017, s. 125)

Významnou osobností penitenciaristiky a penologie je jistě anglický právník, filozof a reformátor Jeremy Bentham. Byl zastáncem stejných práv u mužů i žen, podporoval zrušení otroctví a fyzických trestů, hájil práva zvířat apod. Také vytvořil návrh pro nový typ vězení zvaný „Panoptikum“. Jednalo se o vězení, kde se z jednoho místa dala kontrolovat celá věznice, a to, jak vězni, tak personál. (Tamtéž, s. 132)

K nejvýznamnějším zakladatelům penitenciaristiky i penologie patří John Howard. Ten celý svůj život věnoval značné úsilí tomu, aby byly ve věznicích zlepšeny podmínky vězňů

osob. Měla k tomu stačit opatření jako dodržování hygieny, dostatek pitné vody, zajištění stravy, udržování pořádku, daný rozpis činností, vycházky vězňů apod. Podařilo se mu vlastně sestavit ucelený výchovný program pro vězněné jedince. (Tamtéž, s. 133)

Těchto pokrokových myšlenek se chytily USA a začalo období testování vězeňských systémů. Pensylvánský nebo také Filadelfský systém spočíval v tom, že se vězeň zcela izoloval od ostatních, aby nemohlo dojít k nevhodnému působení. Vězni se měli kát nad stránkami bible, kterou měl každý k dispozici. Člověk je však od přírody společenský tvor a samotu nemohl tak dlouho zvládnout, navíc se u něho zákonitě musely projevit i psychické poruchy. Převážná většina vězňů tak spáchala sebevraždu nebo zemřela. O něco úspěšnější byl systém Auburnský. Zde vězni sice mohli přes den společně pracovat, ale jen za naprostého ticha. Nedodržení mlčení bylo trestáno např. ranami bičem. V noci byli vězni opět drženi o samotě jeden od druhého. Novinkou zde byl jednotný pruhovaný mundur a vězni museli chodit v určeném tvaru. Mladistvým se délka trestu odvíjela od skutečnosti, s jakým úspěchem probíhala jejich převýchova. (Tamtéž, s. 138)

Později, během 2. pol. 19. st., se začaly objevovat názory, že terapeutické postupy by mohly napravit či vyléčit určitého jedince. V Anglii docházelo k reformě tamních Borstalských systémů, o což se zasloužil John Evelyn Ruggles Brise, který se stal dokonce předsedou rady pro vězeňství. Zasloužil se o odstranění tělesných a zastrášovacích trestů a oddělil mladistvé od dospělých. Později pro mladistvé založil samostatnou věznici. (Tamtéž, s. 139)

V USA již koncem 19. st. existovala vězeňská škola pro různá řemesla. Vězně vyučovali odborníci i vysokoškolští profesori. Za dobré chování a dobré výsledky v zaměstnání či škole mohli vězni získat podmíněné propuštění. Pokud se však něčím provinili nebo se horšily výsledky, klesali vězni do nižších stupňů nápravy. Oděv zde byl sjednocený dle postavení vězňů, nechyběla hygienická zařízení, vybavená tělocvična i sportoviště, vězni vydávali místní noviny, dbalo se o zvyšování manuálních dovedností atd. (Tamtéž, s. 141)

Postupem času se ustálilo 10 obecných pravidel pro zacházení s vězni, které v r. 1957 schválila Hospodářská a sociální rada Spojených národů. Byla tak platná pro každou věznici těchto členských států. Tato pravidla dle Peterse zní takto:

- *„Omezení represivních stránek trestu.*
- *Výchova odsouzených k respektování zákonů i k uspokojování vlastních potřeb v mezích zákona.*
- *Posilování sebeúcty a pocitu osobní důstojnosti.*

- *Zabezpečení individuality vězně.*
- *Všeobecná a osobní hygiena.*
- *Zachování a rozvoj duševního života.*
- *Zásady zachování a rozvoje sociálních kontaktů.*
- *Objasňování právního postavení, dodržování zákonnosti.*
- *Zajištění zacházení s vězni.*
- *Profesní příprava a školení vězeňského personálu zajišťujícího VTOS. “ (In: Jůzl, 2017, s. 186-187)*

U nás byla první věznice otevřena v r. 1857 v původně kartouzském klášteře, Kartouzy u Jičína, dnes známé jako Valdice. Bylo do ní dopraveno 17 trestanců s nejtěžšími tresty a do konce roku již věznici obývalo 624 mužů. O vězně se staraly milosrdné sestry. Respektive 20 řádových sester se staralo o cca 800 vězňů. (idnes, online, cit. 2012-7-18) V r. 1865 u nás vzniká i 1. ženská věznice. Další věznice vznikaly vzápětí. Po r. 1948, kdy moc nad státem převzali komunisti, se věznice plnily převážně politickými vězni. Výsledky těchto vězňů doprovázelo fyzické a psychické týrání a pro mnohé z nich tak vězení znamenalo smrt. Charakteristické pro tuto dobu bylo široké pracovní nasazení vězňů. Ke změnám dochází až v r. 1989, po pádu komunistického režimu. Vězni byly nově rozděleny dle závažnosti činů, které spáchaly a to do 4 typů věznic, které se lišily režimem a stupněm zabezpečení. Zvláštní kategorií jsou mladiství, u kterých se předpokládá snazší resocializace a rozhodují o nich i zvláštní soudy pro mladistvé.

Osoby, které nastoupily do výkonu trestu odnětí svobody, jsou potrestány právě zbavením svobody a nesmí být tedy trestány ničím dalším. Ve vězení je jim umožněno dokončení školy, rozšíření vzdělání, mají možnost pracovat, nárok na lékařskou péči, na právní poradenství, mohou volat se známými, umožněna jim bývá za určitých podmínek i návštěva, jsou jim k dispozici vychovatelé i kaplani, mohou sportovat, dostávají pravidelnou a vyváženou stravu atd. Tato všechna opatření sledují jediný cíl, úspěšně začlenit daného jedince po odpykání trestu opět do společnosti a vést ho k zodpovědnému životu.

Nyní máme v ČR 40 věznic, včetně vazebních s kapacitou 20 271 míst (Vězeňská služba ČR, 2021).

2. ALTERNATIVNÍ TRESTY

Pokud se cca 70 % vězňů vrací zpět za mříže, je trest odnětí svobody opravdu tou správnou cestou k nápravě pachatele? Není právě tento trest původcem recidivy? Ve vězení jedincům zde zavřeným narůstají dluhy, je tu každodenní velký nápor na psychiku člověka, vězení zbavuje schopnosti se rozhodovat, zpřetrhává rodinná i přátelská pouta, mění často negativně lidský charakter, u jedince může docházet k deformaci osobnosti a ztrátě jakékoliv motivace.

V zájmu ekonomickém i sociálním je hledat jiné, alternativní způsoby potrestání a trest odnětí svobody použít až jako nejkrajnější způsob potrestání.

Alternativní trest umožňuje jedinci žít ve stejném prostředí jako dosud, tedy mezi svými přáteli, rodinou, může pracovat, a tak splácet své závazky a podporovat finančně rodinu, je možná mediace mezi ním a obětí, vyhne se negativnímu působení vězeňského prostředí, odpadá potřeba postpenitenciární péče.

Alternativní trest je tedy druh sankce, který člověku nebere svobodu ve formě úplné izolace od většinové společnosti, ale nabízí jiné řešení potrestání pachatele.

Alternativou u trestního práva procesního je narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání. Jsou to tzv. odklony od běžného trestního řízení. V případě narovnání se jedná o mimosoudní vyrovnání dané věci a pokud se do věci vloží soud, tek nerozhodne o vině. K tomuto prostředku lze sáhnout, pokud s tím poškozený souhlasí, pachatel se k činu dozná, nejde o závažný trestný čin s trestní sazbou do 5 let odnětí svobody, obviněný s tímto postupem souhlasí a uhradí vzniklou škodu nebo odčiní jiným způsobem své jednání a také musí soud tuto alternativu k trestu odnětí svobody považovat za dostačující. (Černíková, 2008, s. 192)

U této alternativy trestu je pachatel přinucen vidět dopady svého jednání, může se aktivně podílet na jeho odčinění a uvědomit si svou odpovědnost. Toto urovnání probíhá za asistence mediátora, který vyjednávání řídí. Oběť se ho však nemusí zúčastnit osobně, může ji nahradit prostředník, který je obětí pověřen např. návrhem na možnou kompenzaci činu a také je možné získat odpovědi na případné dotazy od obou stran. (Černíková, 2008, s. 193)

V případě podmíněného zastavení trestního stíhání se musí pachatel opět doznat, obviněný musí souhlasit s danou alternativou k trestu odnětí svobody, musí se jednat o trestný čin s odnětím svobody do 5 let, jedinec musí uhradit způsobenou škodu a k tomu případně splnit soudem

uloženou povinnost, pachateli je tato alternativa soudem uložena s přihlédnutím k tomu, jaký jedinec vede život a k jeho osobě. Pokud se pachatel po stanovenou dobu neosvědčí, bude pokračovat dál trestní řízení. (Tamtéž, s. 191)

Alternativou k trestnímu právu hmotnému je podmíněné upuštění od potrestání a upuštění od potrestání. Soud může upustit od potrestání v případě, že má za to, že již samotné soudní líčení je pro pachatele dostatečně odstrašující a již to povede ke změně jeho dalšího jednání v budoucnu. K této alternativě lze přistoupit, pokud pachatel lituje svého činu, chce své jednání napravit a spáchaný trestný čin je méně nebezpečný. Tato alternativa trestu je používána i u dalších dvou skupin osob. Jednou z nich jsou jedinci, kteří byli při páchání trestné činnosti méně přičetní, ne však v důsledku použití omamných a psychotropních látek, a potřebují ochrannou léčbu, a další skupinou jsou mladiství, kterým je uložena ochranná výchova. (Tamtéž, s. 196)

V případě uložení alternativního trestu, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, je soud přesvědčen o tom, že nestačí jen vyděsit pachatele samotným soudním líčením, ale je zapotřebí na něj i po stanovenou dobu dohlížet, případně mu navíc uložit ještě nějaké povinnosti či omezení. Dodržování podmínek soudu, včetně dohledu, zajišťuje Probační a mediační služba. (Tamtéž s. 197)

Alternativy k trestu odnětí svobody jsou obecně prospěšné práce, peněžitý trest, domácí vězení, podmíněné odsouzení.

2.1. Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce jsou v trestním zákoníku uvedeny pod §62. Soud tento trest uloží v případě, že s ním jedinec souhlasí, ale není to podmínka, a zaváže se ho vykonat. Práce je bezplatná, přináší užitek, je vykonávána ve volném čase pachatele, po stanovenou dobu a není nad jedincovo duševní a fyzické možnosti. Tento trest lze uložit pachateli za čin s hranicí sazby do 5 let. S tímto trestem může být jedinci rovněž uložena nějaká povinnost či omezení a může být také uložen současně s jiným druhem trestu. Trest se vykonává v rozmezí 50-300 h. Na jeho průběh dohlíží Probační a mediační služba a také poskytovatel dané služby. Po domluvě na pracovním harmonogramu se všemi zúčastněnými aktéry, začíná ve stanovený den běžet výkon trestu a k jeho naplnění musí dojít do dvou let. Za určitých podmínek lze trest odložit či přerušit i změnit místo výkonu trestu. Pokud jedinec neplní soudem uložený trest a nemá k tomu vážné

omluvitelné důvody, změní soud alternativní trest na trest odnětí svobody a to tak, že za každou neodpracovanou hodinu dostane dotyčný jeden den ve vězení. Trest je však možné změnit i v jiné alternativní potrestání, a to na trest peněžitý či domácí vězení. Pokud jedinec plní své uložené povinnosti a jeho chování se pozitivním způsobem změnilo, může soud po 6 měsících, kdy dotyčný vykonával trest, zbytek trestu zrušit.

2.2. Peněžitý trest

Peněžitý trest je v trestním zákoníku uveden pod §67. Je nejčastěji ukládanou alternativou. Tento trest se ukládá za přečiny v oblasti majetkovou trestní činnosti, ale lze ho uložit i za jiné trestné činy dle uvážení soudu. Nejnižší sazba trestu je 2 tisíce korun, ale může dosáhnout až výše 36, 5 milionů korun českých. Soud dle životní situace pachatele stanoví denní sazbu od 100 korun až do 50 tisíc korun. Příjemcem peněz je stát. Pokud jedinec neplní svou povinnost, mění soud trest na obecně prospěšné práce nebo domácí vězení. Pokud jedinec ani tyto tresty nevykoná a nemá k tomu vážné důvody, použije soud trest odnětí svobody, který se stanovuje již v době ukládání trestu peněžitého pro případ, že by k této situaci došlo.

2.3. Domácí vězení

Domácí vězení je v trestním zákoníku uvedeno pod § 60. Ukládá se v případech, kdy je potřeba pachatele omezit na svobodě, ale není třeba ho zcela oddělit od svobodné většinové společnosti. Trest soud vydává až na dva roky a jedinec písemně stvrzuje, že se bude zdržovat na stanovené adrese a bude spolupracovat s probační službou. Součástí trestu mohou být různá omezení i povinnosti. Opět lze při nesplnění trestu tento trest přeměnit v trest odnětí svobody, který se stanoví již v době ukládání trestu domácího vězení jako záložní. Kontrolu dodržování stanovených opatření provádí Probační a mediační služba i provozovatel elektronického náramku. Pokud pachatel žije spořádaně a plní si své povinnosti, může soud po absolvování 6 měsíců trestu, zrušit jedinci dohled, dané povinnosti i samotný trest.

2.4. Podmíněné odsouzení

Podmíněné odsouzení je v trestním zákoníku uvedeno pod § 81. Tento trest lze uložit pachateli, pokud by trest odnětí svobody byl stanoven do 3 let a soud má důvod se domnívat, že výkon trestu odnětí svobody není nutný pro to, aby žil jedinec spořádaný život. S podmíněným odsouzením soud většinou ukládá i povinnosti a omezení. Jedná se např. o náhradu škody, odčinění způsobené újmy aj. Trest může trvat 1 rok až 5 let. Pokud jedinec vše plní, osvědčil se a pokud ne, bude vykonán trest odnětí svobody. Je však také možné, že soud přihlédne k okolnostem, pro který dotyčný nebyl schopen vést spořádaný život a stanoví mu dohled s delší zkušební dobou. *„Jestliže podmíněně odsouzený vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení, může soud uložené přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření zrušit, pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich., toto rozhodnutí může soud učinit nejdříve po uplynutí jedné třetiny zkušební doby, nejméně však po šesti měsících jeho trvání.“* (nové stanovení § 82a TZ, 2021)

Existují ještě další alternativy k trestu odnětí svobody. Je to např. zákaz činnosti, vyhoštění, propadnutí věci aj.

3. PENITENCIARISTIKA

Je vlastně penitenciární pedagogika. Staví na poznatcích věd jako je např. psychologie, právo, pedagogika aj. a využívá různých metod a postupů k dosažení nápravy pachatele. V naší zemi tento výraz mezi prvními zavedl docent Čepelák, který neustále poukazoval na lidská práva a pravidla, která mají být dle OSN ve vězeňském prostředí dodržována. Zajímal se o duševní stav vězňů i pracovníků věznice, aplikoval psychoterapii na vězněné jedince. Své poznatky vydával v časopise i knižně, přednášel i pořádal kurzy. (Jůzl, 2017, s. 168).

Nejnovějším trendem v penitenciární pedagogice je tvořivá resocializace, která se do ČR dostala z Polska od profesora Marka Konopczynskiho. Efektivitu dosud používaných forem převýchovy pokládal za nedostatečnou. (Jůzl, 2017, s. 305) U této moderní metody jde o hledání dobra v každém jedinci, jeho lepšího JÁ. Při tvořivé socializaci se užívá sociotechnických metod, jakými je zpěv, malba, sport, psychodrama apod. Tento přístup musí být však přijatelný i pro proškolený personál a musí být k němu vytvořeny vhodné podmínky.

Dominujícím principem v resocializační – penitenciární pedagogice musí být optimismus. Je důležité si stanovit cíl, pak způsob, který se použije a také prostředky. Resocializační pedagogika zahrnuje prevenci, resocializační činnost i postpenitenciární péči. U závislosti je to i následná péče. Jedincům, u kterých probíhá resocializace jsou předkládány příkladné vzory k nápodobě, využívá se provokace, aby si dotyčný uvědomil, jak reaguje a mohl to změnit, trénují se situace, které dotyčného stresují či vyvolávají nepřiměřenou reakci, zjišťují se jaké hodnoty či význam mají pro resocializovaného jisté události, věci, aby mohlo případně dojít ke změně jejich postoje.

Pedagog musí působit na resocializovaného jedince přesvědčivě, musí si k němu najít cestu, využít jeho dovedností i zájmů, musí být připraven aktivně argumentovat, nesmí mluvit složitě, dobré je najít pozitivní vzor s ideálními vlastnostmi a na něj odkazovat. Je nutné, aby byl vychovatel empatický, dobrý pozorovatel a stratég, takový šachista. Ale jen potud, aby dotyčný nepoznal, že je s ním manipulováno. Jednou z užitečných metod resocializačního působení je psychodrama, kdy se během hraného vystoupení na nějaké téma mnohdy ukáží skryté tužby, úzkosti aj. Vychovatel tak může lépe pochopit postoje svěřených jedinců a může tak na ně efektivněji působit.

Jedním z nejlepších sociálních pedagogů je kněz – kaplan. Důvěru si získává již od pohledu. Má naslouchání i promlouvání do duše v popisu práce. Navíc je dodnes širokou veřejností vnímán jako svatý muž, ctihodný otec, kterému je možné se s čímkoliv svěřit, který poradí, nesoudí, a navíc dodržuje zpovědní tajemství. Kaplan ukazuje novou cestu, po které se lidé mohou vydat a oni sami se rozhodují. I v této době, kdy je více ateistů než věřících, kaplani ve věznicích nestíhají uspokojit všechny zájemce. Vedou se jak individuální rozhovory, tak práce ve skupině. Vězni si váží i toho, že jim kněz podá před sezením ruku a také se cítí svobodněji, neboť spolu hovoří za zavřenými dveřmi. Kaplan odsouzené povzbuzuje, pomáhá jim najít si práci, dává kontakty na církve i organizace, které mu v začátcích svobody mohou pomoc. Kaplani se také mohou vyjadřovat k žádosti o podmíněné propuštění.

Pro vychovatele a jiné pomáhající profese pracující ve vězení je výchova a vzdělání odsouzeného jedince nesnadným úkolem. Každý jedinec, který je do vězení umístěn, si s sebou přinesl jinou psychickou zátěž, každý oplývá jiným zdravím, jinou náturou, odlišnou inteligencí a emoční inteligence je zde zastoupena jen opravdu nevalně. Základním výchovným prostředkem je dodržování režimu dne po celých 24 h. Důležitý je osobní přístup a správná motivace. V tomto procesu nesmí chybět vzdělávací činnosti, sportovní aktivity, výchovná činnost aj. To vše by měl obsahovat individuálně sestavený Program zacházení. Pro vychovávané je důležité, aby přijali nové hodnoty, stanovili si dlouhodobé cíle a byli dostatečně motivováni. I v penitenciární pedagogice se postupy a metody srovnávají, vyhodnocují a stává s z nich pravidlo. Jen tak se lze posunout kupředu.

3.1. Program zacházení

Pro každý program zacházení je prioritou zvýšení šancí člověka pro začlenění se do většinové společnosti. Je tedy podstatné, aby jedinec pochopil hodnoty, které jsou důležité, získal nové dovednosti v rámci práce, dalšího studia či rekvalifikačních kurzů. Také je důležité, aby si dotyčný uvědomil, že spáchal trestný čin a je nutné za to nést odpovědnost a také pochopit, že se tím někomu dělo bezpráví, bylo ublíženo.

V programu zacházení nalezneme cíl, kterého chceme u odsouzeného dosáhnout, metody, které použijeme, také způsoby hodnocení míry plnění programu a v jaké frekvenci budeme úspěšnost nebo neúspěšnost hodnotit. Program zacházení existuje ve více podáních. Záleží na osobnosti

jedince, délce uděleného trestu i důvodech spáchání trestného činu. Při vyhodnocování programu se zapisují změny, které se s daným jedincem udály, je zde uveden pohled pachatele na spáchaný trestný čin i postoj k trestu, který si za tento čin odpykává.

Aby byl Program zacházení účinný, je nutná komplexní zpráva o pachateli, na jejímž základě se program vypracovává. Na této zprávě se podílí odborní pracovníci věznice včetně lékaře. Ti na základě pohovorů a testů stanoví případná rizika, hlavně recidivu, i pachatelovo potřeby. Tato komplexní zpráva je součástí osobní karty odsouzeného.

Ve Walesu a Anglii při zkoumání účinnosti programů na potlačování násilného chování pachatelů přišli na 3 základní problémy, a to, že programy se rozvíjejí příliš rychle, nejsou zaměřeny efektivně a jejich účinnost je více zeslabena. (Biedermanová, Petras, 2011, s. 12)

3.1.1. SARPO

Ke zpracování a vyhodnocení dat je využíván nástroj SARPO, což je zkratka pro Souhrnnou analýzu rizik a potřeb odsouzených, jehož výstupem je právě komplexní zpráva. Tento systém je v provozu od r. 2012. SARPO využívá přesně stanovená data, vzorce, které byly získány opakováním analýzy dat a potřeb denní vězeňské praxe. Pokud se mění podmínky, mění se i SARPO. Jeho cílem je snížit recidivu, a to prostřednictvím správného vyhodnocení informací od speciálního pedagoga, vychovatele, psychologa a sociálního pracovníka. Pokud zjistíme, o kterou osobnost se jedná, známe nebezpečí, které od ní hrozí a také to, jak je dotyčný odsouzený jedinec tvárný, můžeme mu poté přiřadit vhodný program zacházení. Na jeho zrodu se podílela Probační a mediační služba a dotvořil ho specializovaný tým vězeňské služby. Nástroj analyzuje rovněž kriminogenní potřeby odsouzeného, a je tak možné zjistit, co ho vedlo ke spáchání trestného činu. (Metodický list č. 15/2007, s. 30)

3.1.2. Projekt Šance

Tento projekt byl zahájen v lednu r. 2005 ve věznici Bělušice a Jiřice a šlo o první ucelený výstupní program, jehož prioritou bylo plynulé překonání zdi při návratu lidí z VTOS mezi většinovou společností, kdy je důležité, aby si tito lidé sehnali práci a bydlení, aby nedocházelo

k opětovnému kriminálnímu jednání a návratu zpět za mříže. Projekt byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem. Kromě hlavního realizátora projektu „Koalice Šance“ spolupracovaly na projektu organizace jako Sdružení pro probaci a mediaci, o. s., zapojila se Armáda spásy, Probační a mediační služba, Český helsinký výbor, o. s. Mosty, Vězeňská služba ČR, Úřad práce Most, Střední škola technická, Občanská poradna Nymburk, Regionální středisko výchovy a vzdělávání s. r. o. Každá z těchto organizací přinesla své know-how tolik potřebné pro úspěch projektu. Jednalo se o poradenství pro osoby v tíživé životní situaci, péče o tyto osoby, využití mentoringu, rekvalifikační kurzy na PC, ale rovněž rekvalifikační kurzy na lakýrníka, malíře či natěrače, dále se jednalo o přednášky na téma zadluženost, o pracovních podmínkách apod. Snahou bylo motivovat vězně, aby vůbec měli o práci zájem.

Kombinací všech těchto know-how vznikl reintegrační program, který zahrnoval jak přípravu na propuštění vězně z VTOS, tak pomáhal s nalezením vhodného ubytování a se zajištěním práce. Projekt byl r. 2008 schválen pro další použití. Projekt byl realizován s recidivisty se špatnou prognózou do budoucna. Před propuštěním z VTOS se jednalo o rekvalifikace, o právní otázky, zlepšení komunikace, pracovní podmínky, individuální činnost s jedincem, práce na motivaci a skupinové porady. Po propuštění se program přesunul pod křídla mentorů, kteří pomáhali lidem s trestní minulostí s hledáním práce, ubytováním, s jednáními na úřadech apod. Mentoři byly z řad laické veřejnosti a absolvovali odborný kurz pro zacházení s lidmi s trestní minulostí.

Do projektu se zapojilo celkem 97 klientů. Celý program absolvovalo 37 jedinců. 25 klientů se účastnilo části programu ve věznici, 35 využilo pouze služeb mentorů. Po opuštění brány věznice si našlo zaměstnání 41 z nich. (statistika projektu Šance k 31. 3. 2008) (Hasmanová, 2008, s. 9)

V březnu 2020 byly v českých věznicích zahájeny intervenční programy, které se využívají v Norsku a u nás chybí. Jedná se o Program pro otce zvaný Pappaprogram a o Motivační program. Také se aktivně pracuje na vzniku zdravotních programů, které budou určeny pro uživatele omamných a psychotropních látek.

3.1.3. Program 3Z

Tento program Zastav se, Zamysli se a Změň se je určen recidivistům, kteří jsou ve VTOS za majetkové trestné činy a jeho původcem je londýnská probační služba. Program vedou dva lektori ve skupince 12 pachatelů a základem je kognitivně-behaviorální terapie. Náplní programu je, aby si jedinec uvědomil, že spáchal trestný čin, jaké to mělo důsledky a změnil tak své budoucí chování. Součástí programu je motivace ke zvýšení kvalifikace a k životu v mezích zákona. Program trvá 3 měsíce o četnosti 11 sezeních a každý z účastníků musí dodržovat základní pravidla, aby skupinová terapie mohla fungovat. Ve skupině pak probírají výhody a nevýhody trestných činů, zjišťují, co trestným činům předcházelo, co se stalo a jaké jejich jednání mělo důsledky. Lektor poté upozorňuje na vzorce chování, které je potřeba změnit, neboť představují riziko. (Biedermanová, Petras, 2011, s. 37)

3.1.4. Program GREPP

Tento program je určen pachatelům za trestné činy násilí na dětech. Program probíhá standartně dvakrát ročně ve skupince 12 pachatelů. Program jedince seznamuje s dopady jejich jednání, poznávají se mechanismy, které jednání vyvolávají, zjišťují se možnosti postupů, kterými situaci řešit. Po počáteční fázi, kdy pachatelé své jednání zlehčují a omlouvají své chování jinými aspekty, za které nemohou, přistupují lektori ke konfrontaci s jasně danými fakty. Jedinci jsou až poté schopni reálně posoudit své jednání a hledat jiný vzorec chování, pro společnost přijatelný. Jednou z technik je např. psaní dopisu oběti. Problémem ovšem je, že program trvá 6 týdnů, po kterých se pachatelé vrací do svých původních věznic, kde s nimi nikdo dále odborně na tomto problému nepracuje. (vscr.cz)

Dále existuje program pro mladistvé Program TP 21 Junior, Program pro doživotně odsouzené, pro pachatele dopravních nehod aj.

3.2. Výstupní oddělení

Ve vězení se o duševní stránku jedinců starají vychovatel, psycholog, sociální pracovník, speciální pedagog a kaplan. Cca 3 až 6 měsíců před výstupem se dostane vězeň na výstupní oddělení a připravuje se na opuštění věznice. Je nutné, aby dotyčný opět znovunabyl schopnost se sám o sebe postarat. Na výstupním oddělení jsou prostory se zařízením běžné fungující domácnosti. Je to sporák, pračka, žehlička, pomůcky pro úklid apod. Je tu rovněž místnost pro terapii. Jedinci, kteří mají v dohledné době opustit brány věznice jsou prostřednictvím přednášek seznamováni se sociální sférou, právním povědomím, finanční oblastí ohledně splácení dluhů apod. Také s vychovatelem probíhají vycházky za brány vězení, aby se jedinec seznámil např. i s obyčejným nakupováním v obchodě.

Je důležité, aby lidé uvnitř vězení neztratili kontakt se světem a jejich návrat byl tak snazší. Návštěvy rodinných příslušníků ve věznici jsou proto velmi důležitou součástí pro penitenciární a postpenitenciární péči. Adaptace na venku pak probíhá v kratší době a pro dotyčného nemusí být začátky na svobodě tolik stresující. Prospěšné jsou programy ve věznici, které zahrnují i rodinu pachatele a obě dvě strany připravují na situaci, která přijde, až se člen rodiny vrátí zpět domů. Tento Program se nazývá „Program přípravy na návrat k rodině a domů.“ (Rieger, 2009, s. 22). Obě strany si mohou za přítomnosti „průvodce“ vyříkat, jak se cítí, co od druhého očekávají, jaké změny doma nastaly apod. Využívají se k tomu i různé modelové situace. Nedojde tak k nepříjemnému překvapení, které by mohlo nově příchozího domů tak rozčarovat, že se zanedlouho vrátí zpět do vězení.

Čím déle trvá odloučení člena od rodiny, tím by příprava na jeho návrat do rodiny měla být intenzivnější. Zjistit by dotyčný měl změny v uspořádání bytu, změny ve vztazích, přátelích, postojích k sobě navzájem, co kdo od nově vzniklé situace očekává, v co doufá a také pozor na překvapení, které v dobré víře přichystané, můžou způsobit nepředpokládanou reakci. Poté, co je jedinec propuštěn, je další intervence na zařízeních působících v místě bydliště jedince. Pracovník, který do té doby s jedincem pracoval, vyzve další instituci, aby se na pokračování intervence podílela a seznámí ji s průběhem dosavadní práce.

3.3.Pohledávky za propuštěnými vězni a odměny pro pracovní zařazené vězně

Pohledávky za propuštěnými vězni byly dle údajů vězeňské služby v r. 2020 o částce 175 653,01 v tis., a dlužilo 26 346 lidí. (vschr)

Během výkonu trestu či vazby vzniká povinnost hradit obviněnému i odsouzenému náklady na tento výkon, stejně tak jsou povinni platit zdravotní úkony nad rámec zdravotního pojištění, za škody, které způsobili během výkonu vazby či trestu jakož i náklady za dopravu do zdravotnických zařízení včetně ostrahy, která je k převozu nutná.

Náklady na výkon trestu nemusí hradit odsouzený, který nebyl zařazen do práce bez vlastního zavinění a během kalendářního měsíce neměl žádnou hotovost ani jiný příjem. Nejvýše je možné odsouzenému stanovit částku za výkon trestu ve výši 1500,-Kč za měsíc. Jedinec má povinnost zplatit dlužnou částku do 30 dnů od propuštění z vězení. Má však možnost si žádat o splátkový kalendář, také mu může být dluh prominut, pokud má takové dluhy, že není žádná šance, jak by mohl být schopen tento dluh uhradit i s ohledem na jeho sociální situaci a je zřejmé, že nedojde do 3 let ke změně a také je možné po nějakou dobu, kdy trvá u jedince nepříznivá životní situace od dluhu upustit. Tím však dluh nezaniká, jen je vymáhán za delší čas. Pokud dlužník na svobodě své pohledávky neplatí, přistupuje věznice k vymáhání pohledávek soudní cestou. (Tamtéž)

Pokud je vězeň pracovní zařazen a je k tomu zdravotně uzpůsoben, je povinen práci vykonávat. Již před 7 lety bylo jedním z cílů rozvoje českého vězeňství dosažení 60% zaměstnanosti. V r. 2020 činila zaměstnanost 53,74%. Pracovní bylo denně zařazených cca 7561 jedinců. U soukromých subjektů pracovalo cca 1006 lidí, ve vlastní výrobě a vnitřním provozu věznice cca 2841 lidí a v provozovně hospodářských činností pracovalo 3714 lidí. (Tamtéž)

Odsouzení jsou zaměstnání buď ve vnitřní režii věznice nebo ve svých provozovnách či u jiných podnikatelských subjektů. Věznice mají předem s firmami uzavřené dohody o mzdách pro pracující vězně. Firma vyplácí odměnu za pracovní činnost, platí zdravotní a sociální pojištění, náklady na cestovné vězňů do práce, nezbytné pracovní pomůcky aj. Všechny peníze převádí podnikatelský subjekt na účet věznice, která peníze dále rozděluje. (Nejvyšší kontrolní úřad, online)

Pracovní odměna pro pracovníce zařazené ve VTOS je v hrubém a to od 5 500,- Kč do 13 750,- Kč, záleží na tom, jaké má jedinec dosažené vzdělání a na jakém postu pracuje. Průměrná měsíční odměna v r. 2020 byla však právě 5 500,-Kč. A to ještě jen v tom případě, že dotyčný odpracoval celý měsíc. Z této odměny se odečítá 11% (605,-Kč) na zdravotní a sociální pojištění a 15% (825,-Kč,-) na daň z příjmu. Následně se ještě rozděluje dále odměna z práci takto: 30% (1221,-) úhrada na výživné, 26% (1058,- Kč) jsou náklady na výkon trestu, 12% (488,-Kč) jsou přednostní pohledávky o kterých rozhoduje soud, 4% (163,-Kč) činí jiné pohledávky, 17% (692,-) je na kapesné pro odsouzeného a 11% (448,-Kč) je úložné, které znamená ukládání si peněz pro potřeby při výstupu z vězení. (Rubikoncentrum, online) Pokud tedy bude odsouzený 12 měsíců v kuse pracovat, vydá mu věznice na cestu na svobodu ušetřených 5 376,- Kč. Tady v Karlových Varech stojí ubytovna 5500,- Kč za měsíc plus kauce a azylový dům Armády spásy cca 4000,- Kč za měsíc. Na ubytovnu tedy dotyčný nedosáhne, pokud nemá jiný zdroj peněz a pokud zaplatí azylový dům, musí věřit, že si stihne na další měsíc sehnat práci nebo musí zažádat na úřadu práce o příspěvek v hmotné nouzi.

3.4.Chování odsouzených ve VTOS

To, jak se člověk bude chovat v běžných i zátěžových situacích a jak se mu podaří se s těmito okolnostmi vyrovnat předurčují jeho somatické i psychické vlastnosti. (Vágnerová, 2003, s. 5) Různé podněty znamenají také různé reakce. Také je jisté, že duševně nemocný člověk bude reagovat na většinu situací jinak, než bychom předpokládali.

Výkon trestu odnětí svobody ovšem znamená zcela odlišný způsob života od toho na svobodě. Platí zde jiná pravidla a normy, které bychom za jiných okolností považovali za překročení hranic. Zde jsou však zcela „normální“ a pro jedince zde zavřené znamenají způsob přežití. U mužů se setkáváme s normou jako je tvrdost, vzájemná podpora vězňů, i když vynucená, s pragmatickými vztahy se zaměstnanci. Běžně se tu můžeme setkat se šikanou, vydíráním, agresí a parazitováním.

Každý člověk má jiné dědičné dispozice, je ovlivněn jiným prostředím a zpracování podnětů je tedy rovněž jiné. U vícera lidí není vývoj nikdy stejný. Pro normální rozvoj osobnosti je důležitá harmonická rodina, která člověku dává jistotu, pocit bezpečí, poskytuje cenné informace, rozvíjí dovednosti, schopnosti a je mu vzorem k dalšímu napodobování. Pokud je rodina

disharmonická, dochází k deformaci osobnosti člověka. Ze všech situací, které člověk musí řešit, získává zkušenosti a učí se zvládat překážky.

Aby se člověk vyrovnal se zátěží a udržel si zdravý rozum, brání se útokem nebo únikem. Únik je popření okolností, vytěsnění je z mysli. Člověk utíká do své fantazie, sám sobě předestře uspokojivé vysvětlení, proč to musel udělat, nebo rezignuje či dokonce své chyby přisoudí někomu jinému.

Němec uvádí, že ve vězení je až 75 % pachatelů s disociální poruchou osobnosti, kteří velkou část svého života stráví ve vězení. Frekvence jejich kriminálního chování klesá až po dosažení 40 let. (Němec In: Vágnerová, 2003, s. 55) Tyto lidé poznáme dle výbušnosti, bezohlednosti, neexistenci sociálních norem a empatie či svědomí, manipulují druhými. Je jim cizí zodpovědnost a za vše mohou všichni ostatní jen ne oni sami. Potřebují být stále v pohybu, mají špatné sebeovládání, lžou a nejsou schopni přijmout většinu životních rolí. Ovšem jak říká pan Pavlovský: „*Odchylka osobnosti většinou není tak hluboká, aby takový člověk nebyl schopen posoudit nepřijatelnost svého jednání a ovládnout je.*“ (Pavlovský In: Vágnerová, 2003, s. 55) Je tedy jen vysvětlením, proč tito lidé mají vyšší tendenci páchat zločiny než ostatní lidé v populaci. Dle Koukolíka byla: „*V jednom z výzkumů ve 12 západních zemí v r. 2001 zjištěna mezi vězni antisociální porucha u 47 % mužů a u 21 % žen.*“ (In: Rieger, 2009, s. 13). Na základě chování jedince s touto poruchou jsou někteří vězeňští odborníci toho názoru, že programy na převýchovu, zvyšování vzdělanosti apod., jsou pro tyto lidi zbytečné.

Vězení je však mimo jiné i nápravné zařízení a „tento prostor by měl být vřelý a rozumějící, současně kritický, realistický a zásadně důsledný. Pravidla musí být pevná, srozumitelná a důsledně vymáhaná, přitom v jejich motivačních vzorcích by neměly dominovat motivy moci, nadřazenosti, ale ani přehnané potřeby pomáhat druhým.“ (Blatníková In: Rieger, 2009, s. 14)

4. RESOCIALIZACE A REINTEGRACE

Resocializace neboli znovuzачlenění člověka do společnosti probíhá od samotného vzniku lidstva. Jako malé se dítě socializuje a postupně, jak dospívá, formuje své chování a přijímá nové hodnoty a normy, jež mu umožní stát se dobrým rodičem nebo se uplatnit v požadované profesi. Zkrátka se jedná o takové znovukořvenění člověka ve společnosti. Vedle této přirozené resocializaci existuje ale i resocializace specifická, která se snaží o převýchovu člověka s poruchou chování. Touto resocializací se zabývá vědecká disciplína zvaná resocializační pedagogika a je uplatňována především v různých nápravných ústavech. Ve výkonu trestu odnětí svobody je tato pedagogika nazvaná jako penitenciární. Liší se specifíčností osob, se kterými je pracováno, prostředím, a také tím, že tito jedinci jsou potrestáni ztrátou svobody, což má na mnohé vězně destruktivní účinek a jakákoliv resocializační práce je tak mnohem obtížnější. Dle Biedermanové, Petruse (2011, s. 11) „dospělého odsouzeného nelze převychovat. Avšak můžeme cílenými postupy snižovat některá rizika, kterých je odsouzený nositelem, a která by ho pravděpodobně vedla k opětovnému páčání trestných činů, pokud zůstávají neošetřena.“

Reintegrace znamená rovněž začleňování člověka do společnosti, jen s tím rozdílem, že pro to, aby se jedinec reintegroval stačí, aby si našel legální zaměstnání a bydlení, za které platí nájem. Naproti tomu resocializace je celoživotní proces. Končí vlastně až smrtí člověka.

5. POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Zabývá se péčí o jedince propuštěné z VTOS a je nástrojem prevence recidivy těchto osob. Mezi odborníky na trestní i vězeňskou problematiku převládá přesvědčení, že je potřeba propuštěné vězně systematicky podpořit při začleňování se do většinové společnosti. Je rovněž nutná kontinuální péče o tyto jedince, a to ve všech fázích trestního řízení. Neexistuje však zákon, který by propojoval všechny účastníky penitenciární i postpenitenciární péče, čímž se snižuje možnost úspěšné reintegrace a resocializace jedince po propuštění z vězení.

5.1. Sociální kurátor

Sociální kurátor zpravidla vykonává svou funkci na sociálním odboru obecního či městského úřadu. Řídí se rovněž zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách § 92, který říká, že úřad s rozšířenou působností „koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu...“ Spolupracuje přitom s vězeňskou službou, se zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s probační a mediační službou, s obcemi, kraji a správními úřady.

Služba sociální kurátor začala r. 1968, kdy experiment „Řásnovka“ na 100 propuštěných vězňích ukázal, že pokud se s propuštěnými vězňi pracuje a je jim poskytnuta sociální péče, je možné snížit recidivu pachatelů. Také bylo zjištěno, že postpenitenciární péče je nedostačující a je nutná kontinuální práce. (Pěnkava, 2022)

Sociální kurátor je s vězňi v kontaktu již na výstupním oddělení a spolupracuje s tamními odborníky na přípravě propuštění odsouzeného na svobodu. Kurátor pomáhá při hledání ubytování, práce, vyřizování dokladů, s dluhy, při kontaktu s rodinou, tedy řeší komplexně situaci klienta, dále chrání klientova lidská práva, usměrňuje klientovo chování i vzdělává společnost o vzniku a dopadech sociálně patologických jevů. Může také rozhodovat o tom, zda jedinci opouštějícímu vězení bude vyplacena mimořádná pomoc ve výši až 1 tis. korun. O tuto dávku však může zažádat jen ten, kdo splňuje tyto podmínky: má potvrzení o evidenci na úřadu

práce, potvrzení o propuštění z výkonu trestu nebo vazby, splnil podmínky sociální potřeby (je bez příjmu a peněz), vlastní platný občanský průkaz.

5.2. Probační a mediační služba (PMS)

Její fungování započalo r. 2001. Je upravena zákonem č. 257/200 Sb. o Probační a mediační službě. PMS se soustředí na 3 základní cíle:

- „*Integraci pachatele*
- *Podpora poškozeného*
- *Ochrana společnosti*“ (Štern et al., 2010, s. 14)

PMS vychází ze zkušeností Nizozemska, Německa, Rakouska a dodnes čerpá cenné zkušenosti z Kanady, Švýcarska a Velké Británie. Tyto státy jsou v ukládání alternativních trestů, péči o vězně a postpenitenciární péči několik desítek let před námi. (Štern et al., 2010, s. 15)

S touto službou souvisí pojem Parole, kdy se jedná o podmíněné propuštění vězně na svobodu. Trest vykonávaný ve vězení se mění za trest vykonávaný na svobodě. Název vychází z francouzského „je donn ma parole“ (dávám své slovo). Vězeň slibuje, že se podrobí po propuštění stanoveným podmínkám. Musí si např. hledat zaměstnání, vyhýbat se drogám a určitým osobám aj. Je žádoucí, aby pracovník PMS spolupracoval s odsouzeným již v době výkonu trestu. Je to ovšem dobrovolné a jedná se o dobu půl roku před podmíněným propuštěním. Soud však tak může získat další podklady pro rozhodování o podmíněném propuštění, neboť pracovník PMS dotyčného jedince během této doby zkoumá a vyvozuje závěry, zda doporučit nebo nedoporučit odsouzeného k podmíněnému propuštění.

Zájem o spolupráci s pracovníky PMS je ve věznici velký a je tak nutné vybírat z těch lidí, u nichž je pravděpodobnost bezproblémového návratu do života na svobodě vyšší. Jde tak spíše o pachatele nedbalostních trestných činů a o ty, jenž jsou ve vězení poprvé. Pokud má tento odsouzený zájem o spolupráci s pracovníkem PMS, vyplní dotazník a pošle ho do střediska PMS daného okresu. Pracovník poté, pokud mu to jeho možnosti dovolí, odsouzeného ve vězení kontaktuje. Pokud je ovšem pachatelem trestného činu stanoven v rámci podmíněného propuštění dohled, pracovník je povinen případ vzít.

Odsouzený by si měl o spolupráci s pracovníkem PMS zažádat 3 měsíce před tím, než podá žádost o podmíněné propuštění. Při prvním rozhovoru s odsouzeným má již pracovník PMS potřebné informace ze spisu daného jedince a o plnění programu zacházení je informován pracovníky věznice. Pracovník PMS poté stanoví plán další činnosti související s klientem. Plán zahrnuje:

- Jaké informace je nutné zjistit
- S kým je zapotřebí si promluvit (rodina, pracovníci věznice aj.)
- Návštěva klienta v zaměstnání, bydlišti
- Kontakt s pozůstalými nebo poškozenými
- Zvážení rekvalifikace klienta, zajištění ubytování apod.

Po získaných informacích tak pracovník PMS může připravit odsouzeného na realitu, která ho za zdmi věznice čeká a také si může ověřit pravdivost skutečností, které mu klient předkládá.

Principem práce pracovníka PMS je zjistit, zda propuštění odsouzeného na svobodu bude pro společnost bezpečné. Pracovník také hledá cesty, kterými by se daly urovnat dopady trestných činů na pozůstalé či oběť a zjišťuje tak od nich jejich postoje a potřeby v souvislosti s propuštěním vězně na svobodu. Se svým stanoviskem v souvislosti s podmíněným propuštěním poté seznámí soudce, který se žádostí o podmíněné propuštění bude zabývat.

Dohled soud ukládá v těchto případech:

- nahrazuje vazbu
- doplňuje alternativní trest nebo opatření vykonávané na svobodě
- je stanoven jako opatření v rámci zkušební doby podmíněného propuštění (Štern et al., 2010, s. 115)

Podmíněné propuštění je upraveno Trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. v §88., dohled v §49.

Pokud je podmíněně propuštěnému stanoven dohled, vykonává ho zpravidla jiný probační úředník organizace PMS v místě bydliště klienta. O potřebné podklady ke klientovi si zažádá ve věznici, od soudu dostane rozsudek s okolnostmi spáchání trestného činu a od kolegy z PMS se dozví bližší informace o spolupráci s klientem v době jeho působení ve vězení. V praxi se však často stává, že se klient k pracovníkovi PMS dostaví dříve, než informace o jeho propuštění a pracovník tak na první schůzce postrádá základní informace. Prvních 6 měsíců se pracovník s klientem věnují čistě zvykání si na svobodu, což zahrnuje např. obyčejné nakupování, jednání s úřady, zajištění ubytování. Klient má povinnost svého stanoveného

probačního úředníka informovat o všech významných změnách a bez jeho souhlasu nesmí měnit bydliště.

Pracovník zpracovává pro klienta probační dohledový plán, v němž je stanovena četnost a forma kontaktu s klientem, povinnosti a způsoby jejich plnění. Pracovník je dokonce oprávněn vstoupit klientovi do jeho obydlí. Četnost kontaktu s klientem se nastavuje dle závažnosti spáchaného trestného činu a délky pobytu klienta ve vězení. Těm, kteří se vrací na svobodu po 2,5 letech a více, zavřeným za závažné trestné činy a penologickým recidivistům musí pracovník věnovat větší pozornost.

Dohledová činnost trvá 3 až 4 roky, max. však 7 let. Pro klienta je typické, že se snaží s pracovníkem PMS manipulovat, což je naučené chování z vězení, mívá také nereálné představy o životě, řeší existenční problémy, objevuje „novinky“, které v době před uvězněním nebyly. Pachatel je také často přesvědčen, že odsezením si trestu, svou vinu odčinil a pracovník má tak problém mu vysvětlit, že by měl napravit následky svého chování vůči oběti.

Pracovníci se zabývají nejen probací ale také mediací. Ta se zabývá řešením situace mimosoudní cestou, kdy se jedná o urovnání sporu mezi pachatelem a obětí. Děje se tak formou náhrady škody, pomoci poškozenému či vhodným výchovným opatřením.

PMS také přišla s novinkou, kterou je koncept „Probační domy.“ Dům by se měl stát mezistupněm mezi životem ve vězení a životem na svobodě. Je určen pachatelům s nevhodným sociálním zázemím a se zvýšeným rizikem recidivy. Soud určí dobu, po kterou musí jedinec obývat probační dům a plnit dané povinnosti. Pod dohledem pracovníků klient absolvuje řízení na úřadech, hledá si práci, vaří, uklízí a integruje se tak postupně do života ve většinové společnosti. Klienti musí dodržovat pravidelný režim i se účastnit kurzů pro nabytí právní, finanční a jiné gramotnosti. Rovněž zde platí zákaz užívání návykových látek.

Jeden takový dům by se měl otevřít na podzim tohoto roku v Písku. Primárně zde budou umístěni lidé s vazbou na Jihočeský kraj. Probační dům bude sloužit jako jedna z podmínek při podmíněném propuštění o délce pobytu 6 měsíců. Pokud se probační dům osvědčí, vznikne snaha o vystavění dalších domů v ostatních krajích. (novinky, online, cit. 2022-02-17)

5.3. Nestátní neziskové organizace postpenitenciární péče

5.3.1. RUBIKON centrum, z.ú.

Rubikon bylo původně Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, které založili studenti FF UK r. 1994., později bylo přejmenováno na Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Cílem organizace byla snaha o zavedení alternativních trestů v ČR. Za podíl na zavedení probace a mediace v ČR získala ocenění. Zasloužila se mimo jiné o zavedení služby, po vzoru Dánska a Švýcarska, s názvem Romský mentoring, Učební mentoring – mladiství (nyní program PUNKT rodina), dále Sanace dluhů, do věznic zavedla motivační program Získej zaměstnání, zřídila šicí dílnu ve věznici Vinařice. V r. 2012 se organizace přejmenovává na Rubikon Centrum a zakládá Pracovní agenturu Rubikon. (Rubikoncentrum, online)

Organizace pomáhá lidem s trestní minulostí se začleněním mezi plnohodnotné členy společnosti. Spolupracuje s jinými neziskovými organizacemi, s orgány státní správy a samosprávy, vyhledává zaměstnavatele. Rubikon sám zaměstnává 37 % osob s trestní minulostí a může tak čerpat z jejich zkušeností. (Tamtéž)

Rubikon je zakládajícím členem „Asociace organizací v oblasti vězeňství“ (AOOV), která propojuje různé aktéry oblasti vězeňství a přispívá ke změnám v naplňování trestní spravedlnosti. Cílem asociace je vytvoření systému, zohledňujícího zájmy a potřeby trestaných osob, obětí i společnosti. (Tamtéž)

Rubikon má nyní 1459 zaměstnaných klientů od r. 2012, 56 % klientů zůstává v zaměstnání i po zkušební době a spolupracuje s 350 zaměstnavateli. (Tamtéž)

Organizace nabízí klientům komplexní odborné poradenství. Spolupráce klienta a pracovníka je dobrovolná. Pracovník klientu pomáhá najít zaměstnání, řešit jeho zadluženost a podporuje ho v začlenění se do společnosti. Klient si může kdykoliv zavolat svému určenému pracovníkovi o radu. Za klientem dochází pracovník Rubikonu i do VTOS, pokud o to stojí. S prvním kontaktem pomáhá vězeňská služba. Řešení bydlení, dluhů i pomoc při kontaktu s rodinou může tak započít ještě před propuštěním vězně na svobodu.

Součástí Rubikon Centra je i Komunitní centrum a zahrada Kotlaska. Komunitní centrum i zahrada jsou určené široké veřejnosti. Lze zde pěstovat vlastní zeleninu, ovoce, cvičit jógu, pořádat různé akce, hrát si tu mohou i děti a osoby s trestní minulostí zde mají možnost zkusit si pracovat na tréninkových pozicích jako např. asistent provozu, zahradník apod. Tréninková

místa vrací lidem s trestní minulostí ztracené sebevědomí, učí je pracovním návykům, znalostem a dovednostem. Tréninková místa jsou však časově omezená a dotyčný jedinec si stejně musí hledat jiné zaměstnání.

5.3.2. Centrum sociálních služeb Praha (CSSP)

Zřizovatelem této příspěvkové organizace je hlavní město Praha a založena byla r. 1998. Organizace poskytuje lidem v tíživé životní situaci jak terénní služby, tak i pobytové či ambulantní. Co do rozsahu nabízených služeb i růzností příjemců patří mezi největší sociální organizace v Praze. (Centrum sociálních služeb Praha, online)

Jedno z jejích mnoha pracovišť nese název: „Resocializační a reintegrační programy“. Tato služba je realizována od r. 2001 a klientům s trestní minulostí pomáhá s jejich začleňováním se do společnosti. Pracovníci nabízejí klientům odborné sociální a právní poradenství. Primárně se věnují výkonu opatření uložených povinností pachatelům trestné činnosti. Do své činnosti rovněž zahrnují práci s okolím svých klientů a také spolupracují s aktéry penologické problematiky i penitenciární a postpenitenciární péče. (Tamtéž)

Pracoviště má 5 základních programových modulů. Prvním je program „Alfa“, který je určen těm, u kterých bylo zahájeno trestní stíhání a potřebují podporu a jedincům, kterým bylo v rámci rozsudku uloženo nějaké omezení či povinnost nebo klientům s jiným alternativním trestem. Druhým programem je „Beta“, který je určen podmíněně propuštěným pachatelům, kteří chtějí na sobě pracovat. Třetím programem jsou Reintegrační programy pro osoby propuštěné z VTOS, čtvrtý program je určen rodinám a sociálnímu okolí pachatele a nese název Doprovodné programy a pátý program je určen cizincům, kteří v ČR vykonávají nepodmíněný trest odnětí svobody a jmenuje se „INSIGHTE“. (Tamtéž)

5.3.3. LIGHTHOUSE

Další organizací, která nabízí pomoc osobám ve výkonu trestu i v návratu do běžného života je občanské sdružení založené r. 2010, Spolek **LIGHTHOUSE**. I zde řeší dluhy jedinců ve VTOS

nebo těch, kteří si touto zkušeností již prošli. Připravují pachatele na podmíněné propuštění a na život na svobodě, řeší s pachateli vězeňskou problematiku atd.

5.3.4. Armáda spásy

Další organizací, která pomáhá všem lidem v tíživé životní situaci, nejen těm s trestní minulostí, je Armáda spásy. Ta se zaměřuje na osoby bez přístřeší, jimiž se nemalá část lidí s trestní minulostí stává. Po VTOS spousta jedinců nemá kde bydlet, a právě Armáda spásy jim může poskytnout střechu nad hlavou, s trochou „štěstí“ i na celý rok.

Armáda spásy je nezisková organizace nabízející pomocné ruce všem bez rozdílu. Nabízí poradenskou činnost, sociální zázemí, morální podporu, duchovní pomoc, ošacení a případně i zdravotní péči.

Armáda spásy vlastní azylové domy, v nichž poskytuje přístřeší po dobu 3 měsíců. Je to doba, která je nezbytně nutná pro osamostatnění klienta. Smlouvu, která se s klientem sepisuje, je však možné prodloužit až na dobu 1 roku, pokud nepříznivá sociální situace stále trvá a klient se ji snaží aktivně řešit. Aby klient mohl službu Azylový dům využívat, musí být osobou bez přístřeší, potřebuje osobní doklady, pobírat stálý příjem (většinou dávky v hmotné nouzi), neboť služba je placená a od lékaře musí mít potvrzení, že je služba azylový dům pro něho vhodná. Klient je povinen během svého pobytu aktivně hledat práci, bydlení a dodržovat pravidla azylového domu. Jedná se např. o úklid prostor domu, zákaz kouření uvnitř domu, užívání návykových látek apod.

Využit se dá rovněž i služba Nízkoprahového denního centra, které umožňuje jedinci vykonat osobní hygienu, poskytnout jídlo, ošacení, sociální poradenství a umožní jedinci pobýt určitou dobu, zpravidla 2 hodiny, v chráněném prostředí.

Armáda spásy nabízí také službu Noclehárna, kdy jedinec za 45 Kč dostane na noc postel, potravinový balíček s čajem a může vykonat osobní hygienu.

O bezproblémový provoz chodu nízkoprahového denního centra služeb Armády spásy se starají pracovníci v sociálních službách a to 24 h denně. Poskytují lidem v tíživé životní situaci pomocnou ruku ve formě psychické podpory, prostředků k uspokojení základních lidských potřeb a také informace o nabízených službách. Klienty azylového domu učí pracovním

návykům, hygieně, jak trávit volný čas i např. vařit. Sociální pracovník, který je k dispozici ve všední dny, na základě rozhovoru s klientem navrhne vhodnou formu pomoci a seznámí ho rovněž s právy a povinnostmi souvisejícími s užíváním dané služby. O využívání sociální služby se sepíše smlouva a sociální pracovník poté vypracuje individuální plán na řešení situace klienta. Pracovník klienta v plnění plánu maximálně podporuje a také poskytuje rady k oddlužení, s vyřízením důchodu, zajišťuje léčebnu, právní pomoc, zprostředkovává kontakt s lékaři, úřady apod. Podobně zaměřenou organizací je např. i nezisková organizace **Naděje**.

6. RODINA

Základním kamenem každé lidské společnosti je rodina. Ta utváří základní charakter jedince a zprostředkovává mu první kontakt se společností. Má za úkol uspokojování základních biologických potřeb dítěte, vytváří mu příznivé podmínky pro vývoj a je mu vzorem pro chování v dalších vztazích.

Jsou různé druhy výchovy. Autoritářská výchova se neohlíží na přání dítěte. Rodiče se staví do pozice vševědoucího, rozkazují, vyhrožují a trestají. Pro diskusi zde není prostor. Děti jsou nešťastné, nesnaží se a uzavírají se do sebe. Liberální výchova zase poskytuje dětem až příliš volnosti. Chybí zde řád a povinnosti. Vše je podřizováno dětem. Z dětí se následně stávají egoisté bez tolerance a zodpovědnosti. Při demokratické výchově jsou stanovená pravidla. Děti jsou povzbuzovány, aby vyjádřily svá mínění a tresty jsou užívány jen minimálně a v lehčích formách. Tyto děti bývají přátelské, samostatné, tvořivé a zodpovědné. Oproti tomu děti autoritářských a liberálních rodičů jsou nesamostatné, špatně spolupracují s ostatními dětmi a hledají ochranu u dospělých. Zanedbávající výchova postrádá citové projevy ve vztahu k dětem. Děti jsou rodičům lhostejní a nekladou na ně téměř žádné požadavky. Dítě z takové rodiny špatně komunikuje, je uzavřené a citově zraněné. Je potřeba mít na paměti, že děti jsou ovlivněny vším, co se v rodině děje. Ať už se jedná o rodinné aktivity, sledování televize, druh četby, pití alkoholu, zvyky, styl konverzace aj. To vše utváří osobnost dítěte a přejaté struktury si s sebou nese dál. Pokud děti nemají stanovené rozumné hranice a pravidla a nedohlíží na jejich dodržování, stávají se z dětí jedinci s problémovým chováním, bez samostatnosti a zodpovědnosti.

Rodina může být zdrojem vzniku psychických problémů vedoucích až k sociálně patologickým jevům.

U dětí z dysfunkčních rodin, kdy bývají narušené vztahy mezi rodiči, často dochází k psychické deprivaci. Rodiče se dětem dostatečně nevěnují a nekontrolují jejich volný čas. Pokud pak děti mají řešit nějaké složité životní situace, často selžou, obrací se k drogám a jinému patologickému chování. Pokud se odsouzení a následné uvěznění opakuje, pak je to nejčastěji u jedinců bez funkčního zázemí.

7. PRAKTICKÁ ČÁST

Pro výzkum, zaměřený na možnosti vězně, který opustil VTOS a chce se začlenit do většinové společnosti, jsem zvolila kvalitativní metodu. Jak definoval metodolog Creswell: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený a různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (In: Hendl, 2016, s. 46)

7.1. Popis výzkumu

Pro praktickou stránku práce jsem si vybrala výzkum mezi klienty Armády spásy, kde jsem vykonávala po dva semestry praxi a od sociální pracovníce, která dohlíží na průběh mé praxe, jsem již několikrát zaslechla, že i zde jsou klienty lidé se zkušenostmi z vězeňského prostředí. Téma mé práce: “Faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody.“, tak najednou dostalo úplně jiný rozměr. Je vůbec možné, aby se u klientů Armády spásy dalo mluvit o úspěšném návratu do společnosti? Proč si tito lidé neseženou legální práci, když jí je dle zpráv všude dostatek? To jim nepomohla žádná organizace, která se specializuje přímo na lidi po VTOS? Proč si nezaplátí nějaký podnájem? Kde mají rodinu, která by jim pomohla? Proč tu vůbec jsou? Dá se takhle dlouhodobě existovat? Jak řeší své dluhy? Co dělají ve volném čase? Mají nějaký cíl, motivaci? Kdo jsou vůbec tito lidé?

Na tyto otázky jsem se pokusila nalézt odpověď právě pomocí kvalitativního výzkumu, resp. rozhovory s vybranými klienty Armády spásy.

7.2. Výzkumné okruhy

Pro cíl své práce jsem vybrala polostrukturovaný rozhovor. Vycházela jsem z následujících otázek.

- 1) Kolik je Vám let?
- 2) Jakého jste dosáhl vzdělání?
- 3) O které činnosti se zajímáte, co Vás baví?
- 4) Za jaký trestný čin jste byl odsouzen?
- 5) Co Vás vedlo k trestnému činu?
- 6) Jak dlouho jste byl ve výkonu trestu?
- 7) Pokolikáté jste zde byl?
- 8) Jak daleko jste byl umístěn od domova či svých blízkých?
- 9) S kým z rodiny či svých blízkých jste udržoval kontakt ve výkonu trestu?
- 10) Jaké aktivity si pamatujete z Programu zacházení?
- 11) Jak hodnotíte program zacházení?
- 12) Jakou práci jste ve věznici vykonával?
- 13) Je nějaká cesta, jak se zbavit ve věznici závislosti na drogách či alkoholu?
- 14) Jak probíhal Váš běžný den na výstupním oddělení?
- 15) Jak dlouho jste na svobodě?
- 16) Jakým způsobem Vám pomohla nezisková organizace nebo sociální kurátor při znovuzачlenění se do většinové společnosti?
- 17) Čeho jste se nejvíce obával po návratu z vězení??
- 18) Kam vedli Vaše první kroky po opuštění věznice?
- 19) Jak jste obnovil své vztahy s rodinou?
- 20) Jakým způsobem se změnil pohled Vaší rodiny na Vaši osobu?
- 21) Jakým způsobem se liší Vaše představa života na svobodě od skutečnosti?
- 22) Jak jste spokojen nyní se svým životem?
- 23) Jak vycházíte se svým okolím, přáteli?
- 24) Jakým způsobem řešíte své dluhy?
- 25) Kdo Vám pomohl se zajištěním práce?
- 26) Který reálný obor byste si vybral pro svou obživu, kdybyste měl tu možnost?
- 27) Jakým problémům jste musel čelit při začleňování se do většinové společnosti?
(sebedůvěra,...)
- 28) Jakou pomoc byste uvítal po propuštění z vězení?
- 29) Čemu Vás vězení naučilo?
- 30) Co Vám vězení vzalo?

Měla jsem v úmyslu těmito otázkami zjistit následující skutečnosti.

Jak dlouho byl dotyčný ve vězení, aktivity programu zacházení, kolikrát byl respondent trestaný trestem odnětí svobody, jaká pomoc mu byla poskytnuta ze stran státních a nestátních neziskových organizací, jakým problémům musel dotyčný čelit při propuštění z vězení, udržoval dotyčný ve vězení kontakty se svou rodinou, změnilo se v rodinných a přátelských vztazích během jejich uvěznění něco, napravili se nějakým způsobem respondenti pobytem ve vězení, reintegroval se dotyčný úspěšně do společnosti po propuštění z vězení, jak probíhá jeho resocializace do většinové společnosti.

7.3. Výzkumný vzorek

Mými respondenty se stali klienti Armády spásy, o kterých věděla pracovnice Armády spásy, že byly ve výkonu trestu, a kteří s rozhovorem souhlasili. Dopředu jsem se s nikým nedomlouvala, neboť jsem netušila, kdo přijde využít služby noclehárny Armády spásy a já zde budu právě přítomna. Zvolila jsem polostrukturovaný rozhovor, neboť každý člověk je jiný, má odlišné zkušenosti, život, názory, zájmy, přesvědčení. Každý odpovídá jinak a klade důraz na jiné věci. Jen metodou rozhovoru můžu zjistit odpovědi na otázky, které odhalují soukromí člověka a dle jeho mimiky, vyjadřování, tónu hlasu zjistit, zda se mám do otázky více ponořit nebo raději pokračovat dál a tématu se dotýkat např. jen okrajově.

7.4. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým problémům museli čelit tyto lidé při návratu z VTOS do společnosti, jak jim společnost pomohla a zda se úspěšně do společnosti reintegrovali či nikoliv.

7.5. Rozhovory

Pro výzkum jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsem měla připravené určité otázky, ale s ohledem na odpovědi respondentů jsem byla připravena je měnit. Jen tak bylo možné zjistit názory, pocity, důvody a jiné soukromé informace o respondentech. K nahrávání rozhovorů jsem použila ve dvou případech mobilní telefon, ve třetím případě s nahráváním respondent nesouhlasil, tudíž jsem zaznamenávala odpovědi na papír perem. Rozhovory jsem poté přepsala do PC a kódovala.

Údaje byly získány a použity se souhlasem dotazovaných. Informace byly zjištěny osobním rozhovorem v kanceláři sociální pracovnice Armády spásy. V této organizaci, v Karlových Varech, jsem absolvovala praxi, tudíž pracovníci osobně znám. Jména osob jsou smyšlená. Jednalo se o náhodný výběr, neboť klienti s trestní minulostí se tu na noclehárně střídají a nikdy jsem dopředu nevěděla, kdo dnes bude žádat o přespání.

Rozhovory probíhaly během měsíce ledna 2022.

7.6. Interpretace rozhovorů

7.6.1. Respondent č. 1 – Radek

První klient Armády spásy, se kterým jsem vedla rozhovor, je výjimkou v tom, že je zde ubytován v azylovém domě. Rozhovor s ním byl zcela uvolněný. Necítila jsem žádnou bariéru.

Radkovi je 42 let a dosáhl středního odborného vyučení. Po smrti rodičů zdědil 16 milionů Kč, které prohrál v kasinech. Nyní je bezdomovec a bydlí v azylovém domě Armády spásy. Když se stalo, že byl vyřazen z evidence úřadu práce, bydlel ve squatech. Pokud nedostává dávky v hmotné nouzi, pak krade. Ve VTOS byl 1 rok, a to již před sedmi lety za neplacení výživného na svého syna. Byl prvněkrát trestaný a podmíněně propuštěný. Výživné neplatil, neboť neměl z čeho. Nepracoval a byl i před VTOS klientem Armády spásy. VTOS pro Radka nebyl nijak stresující, což slovy: „Já jsem to bral jak dovolenou.“, dokládá. Umístěn byl v okrese svého dosavadního působiště. S nikým ze známých ani z příbuzných neudržel při pobytu ve vězení kontakty, protože říká: „Naši jsou po smrti, nezbyl mi nikdo.“ Se synem žádný kontakt neudrhuje. Z vězení napsal jen jeden dopis sociální pracovnici Armády spásy. Ve vězení za

mzdu nepracoval, nebylo mu to umožněno. Žádné vzdělávací aktivity neabsolvoval. Uklízel rajóny, posiloval, plel záhony, jinak měl celý den volno. Do výstupního oddělení zařazen nebyl, neboť zde pobýval jen jeden rok. Po propuštění z vězení nevyužil služeb žádné organizace specializující se na propuštěné vězně a šel rovnou do Armády spásy. Radek stále nemá legální zaměstnání, neboť předpokládá, že by mu exekutor za jeho dluhy vše vzal. Vydělává si ale načerno kácením stromů v lese. Dluhy stále neplatí. Na otázku: „Jak byste si představoval svůj život?“ Radek odpověděl: „Já nevím.“ Po smrti rodičů žádné ambice nemá a se svým životem je spokojený. Je smířen i s tím, že důchod bude trávit v azylovém domě, protože už nemá šanci odpracovat stanovené roky na nárok důchodového příjmu.

7.6.2. Respondent č. 2 – Eva

Další rozhovor jsem vedla se sympaticky působící ženou, možná jen trochu plachou. Ale určitě inteligentní, alespoň dle jejího vystupování. Využila dnes v Armádě spásy službu noclehárna a já s ní dělala rozhovor poté, co se umyla a chystala se jít spát. Pojmenovala jsem ji Eva. Také musím dopředu předeslat, že o paní vím již z minulé praxe, kterou jsem v Armádě spásy absolvovala, že je bývalá alkoholička, ale již přes 8 let abstinuje.

Evě je 50 let a dosáhla základního vzdělání. Studovala i střední školu zemědělskou, ale během studií se jí narodilo dítě, takže měla jiné povinnosti. Poté pracovala v různých fabrikách. Ve VTOS byla necelých 8 měsíců, a to za neplacení výživného. Trest odnětí svobody si odpykávala poprvé. Výživné neplatila, protože nepracovala. Věznice byla od místa Evy působiště daleko, určitě 2,5 hodiny jízdy automobilem. S ohledem na vzdálenost, i dobu covidovou, návštěvy Eva neměla, ale dopisovala si a volala se sestrou a svým přítelem. Z programu zacházení si Eva pamatuje zahradničení a vyrábění různých věcí. Měla na starosti úklid chodby a zároveň byla pracovně zařazená v tamním podniku na výrobu čokolády. Díky tomu ji pobyt ve vězení rychleji ubíhal, za což byla vděčná. Pracovní den ve věznici probíhal takto: „Když se šlo do práce, tak jsem přišla z práce odpoledne, chvílku jsem si četla, pak se šlo na večeři, uklidila jsem si svoje rajóny a potom zase hupky do postýlky, že jo.“ Evu také zaskočilo z prostředí vězení toto: „No, že není ta svoboda. Že vlastně musíte teď dělat něco, co chcete dělat v jinou chvíli.“ „...nemůžu přijít z práce a lehnout si na postel, že jo. Až večer. Když vlastně normálně přijdete domů z práce a chcete si odpočinout, tak si odpočínate, ale tam to nejde.“ Z vězení byla propuštěná před rokem a půl. Výstupní oddělení vzhledem ke krátkému trestu neabsolvovala.

Žádné instituce specializující se na lidi se zkušeností z VTOS neoslovila. Vše řešila až v Armádě spásy se sociálními pracovníci, se kterými již z minulosti byla spokojena. Nyní je Eva evidovaná na úřadu práce a využívá v Armádě spásy noclehárny, která jí je hrazena z dávek hmotné nouze. I když je bezdomovec, je se svým životem spokojená, jen se vyhýbá problémovým lidem, které zná z dřívější doby. Dluhy stále neplatí, dosud nemá práci. Je však domluvená s pracovníci úřadu práce na schůzce ohledně pracovních příležitostí nyní v průběhu měsíce března.

7.6.3. Respondent č. 3 – Kateřina

S další ženou, se kterou jsem vedla rozhovor „šili všichni čerti“. Usmívala se, reagovala na otázky okamžitě, ale měla problém vydržet sedět na jednom místě. Až jsem z toho byla během rozhovoru nervózní. Později jsem se dozvěděla, od sociální pracovnice, že slečna je uživatelkou pervitinu. Pojmenovala jsem ji Kateřina. Tento rozhovor nebyl nahráván, neboť si to respondentka nepřála. Vše jsem tedy zapisovala ručně na list papíru. Rozhovor tak tedy trval o poznání déle než předešlé dva. A to jsem během rozhovoru pochopila, že je slečna unavená a těší se na spánek.

Kateřině je 38 let a dosáhla základního vzdělání. Mezi její záliby patří malování, fotbal a asi prý všechno. Od 16 let se stará o sebe sama, což je dle jejího názoru důvod k neplacení výživného a páchání krádeží. Má 17letého syna, se kterým se někdy potkává po městě. Ve VTOS byla asi 7krát, přesně si nepamatuje, a to i v Kolíně. Nejdéle měla „sedět“ 22 měsíců, ale z důvodu amnestie ji po 7 měsících pustili na svobodu. Do VTOS byla odsouzena právě za neplacení výživného a krádeže. Kontakt ve vězení udržovala jen s matkou, která jí posílala peníze. Z programu zacházení si pamatuje aktivity jako: zahradničení, malování, jógu, pilates a uklízení rajónů – sprch). Jak říká: „Nestíhala jsem všechno. I se něco krylo. Měla jsem toho moc.“ Pracovně zařazená nebyla, protože tam prý byla chvíli. Na svobodě je již rok a půl. O pomoc se na žádnou státní ani nestátní neziskovou organizaci neobrátila, neboť je názoru, že: „Nikdo nepomůže, všichni jen mluví.“ Našla si práci sama a bydlela u otce. Nikdo z rodiny její uvěznění neřešil. Matka ji pozvala po propuštění z vězení i na návštěvu. Nyní je Kateřina bezdomovec a využívá služeb Armády spásy. Dělá veřejně prospěšné práce, čeká ji soud a utíká před nějakými lidmi. Nepracuje, ale čeká na brigádu v Německu. Synovi posílá poloviční částku z 2800,- Kč, které jí posílá úřad práce. Na otázku, zda ji někdo pomohl se zajištěním

práce, odpověděla: „Člověk musí sám chtít.“ Po propuštění z vězení by uvítala zajištění nějaké ubytovny. Z vězení si odnesla poznatek, že nemá ráda ženský a za dobré považuje spoustu aktivit, kterých se mohla účastnit.

7.7.Kódování získaných dat

Rozhovory jsem přepsala do počítače. Po několikerém přečtení jsem našla společné jmenovatele a k nim přiřadila informace, pod ně spadající. Tyto jmenovatele jsou dále vedeny pod názvem kategorie.

7.8.Kategorie

Vzdělání – Eva s Kateřinou mají ukončené základní vzdělání. Eva nemá dostudovanou střední školu, neboť se jí během studií narodilo dítě a Radek je vyučený.

Zájmy – Radek nemá žádné zájmy, Eva chodí ráda na procházky do přírody, Kateřině se líbí spousta rozličných činností od malování přes fotbal až po zahradničení.

Rodinné zázemí – Radek žádnou rodinu nemá až na syna, se kterým se ovšem nestýká a ani neví, kde bydlí. Evě je z rodiny nejbližší sestra, se kterou je v kontaktu. Má také přítele. Oba Evu v době jejího uvěznění podporovali. Nejbližší je jí sestra a také přítel, který je ovšem také bezdomovec. (setkala jsem se s ním několikrát při absolvování předešlé praxe). S Evou spolu takto žijí již přes 7 let. Kateřina se svou rodinou udržuje složité vztahy, ale když je v úzkých, pomohou jí. Matka jí posílala do vězení peníze a otec ji nechal u sebe bydlet poté, co byla propuštěna z vězení na svobodu. Eva o svém dítěti prozradilo jen to, že se jí narodilo v době středoškolských studií. Radek ví, že má 16letého syna, ale vůbec se nestýkají a Kateřina se se svým 17letým synem sem tam někdy po městě potkává.

Závislosti – Kateřina je závislá na Pervitinu. Eva byla v minulosti závislá na alkoholu a Radek v automatech prohrál celé své dědictví.

Trestná činnost – Radek s Evou byly ve VTOS poprvé, Kateřina si přesně nemohla vzpomenout, ale odhadla, že vězněna už byla cca 7krát. Všichni tři respondenti byli ve VTOS

za neplacení výživného, Kateřina navíc za krádeže. Ani u jednoho respondenta doba uvěznění nepřesáhla 1 rok. U Kateřiny ale jen proto, že byla amnestie a Radek byl podmíněně propuštěn. Jako důvod pro spáchání trestného činu Radek s Evou uvedli, že neměli z čeho platit výživné, když nepracovali a Kateřina to zdůvodnila tím, že se o sebe od 16 let musela starat sama.

Konečně na svobodě – Eva s Radkem šli do Armády spásy, se kterou měli dobré zkušenosti a znali prostředí. Kateřina šla bydlet k otci a našla si práci. Ani jeden z respondentů nevyhledal pomoc organizace, která se specializuje na pomoc lidem z VTOS. Eva s Radkem proto, že byli spokojeni s přístupem Armády spásy a Kateřina je názoru, že: „Nikdo nepomůže, všichni jen mluví.“ Nyní je Eva s Kateřinou na svobodě již rok a půl a Radek 7 let.

Program zacházení – ve Světlé nad Sázavou byla Eva pracovně zařazena, uklízela rajóny, ve volném čase si četla nebo měli v nabídce různé aktivity jako výrobu z korálků apod. Kateřina nepracovala a zapsala si celou řadu aktivit, na které ani nezvládala docházet. Byly to dle jejich slov: „Zahradničení, malování, jóga, pilates a uklízela jsem rajóny, jako sprchy.“ Ve věznicích v Ostrově nad Ohří Radek nebyl zaměstnán, jen uklízel rajóny a volný čas trávil posilováním na pokoji, což je zakázané. Pak mu bylo umožněno se ještě dívat na TV, číst si, hrát karty nebo spát. Výstupní oddělení nikdo z respondentů neabsolvoval, neboť jejich pobyt ve vězení byl krátký.

Instituce vězení jako nápravné zařízení – Radkova slova: „Já jsem to bral jako dovolenou.“ jistě mluví za vše. Eva se po 8 měsících pobytu za mřížemi těšila na svobodu. Dny jí ve vězení utíkaly rychleji jen díky práci, kterou měla po celou dobu pobytu za mřížemi zajištěnou ve zdejší továrně na výrobu čokolády. Vadilo jí, že neměla svobodu rozhodování: „Vlastně musíte teď dělat něco, co chcete dělat v jinou chvíli.“ Kateřina si chválila spoustu nabízených volnočasových aktivit. Zapsala si jich tolik, že je pak ani nestíhala. Zahradničila, chodila na jógu, malovala apod. Jediný, kdo vězení špatně nesl, byla Eva. Na otázku: „Co Vám vězení vzalo?“ Odpověděla: „No, tu svobodu. To je asi nejdůležitější.“

Bydlení – Nyní je Radek ubytován v azylovém domě Armády spásy, který mu hradí ÚP z dávek hmotné nouze. Ženy, respondentky, zde v Armádě spásy využívají služeb noclehárny, která je jim rovněž hrazena z dávek hmotné nouze.

Zaměstnání – Nikdo z respondentů legálně nepracuje. Eva čeká na březem, kdy je domluvená na schůzce s pracovníci úřadu práce. Kateřina se chystá na brigádu do Německa a Radek počítá s prací načerno v lese, kde bude kácet stromy motorovou pilou.

Dluhy – Respondenti nepracují, tudíž ani nemají z čeho platit dluhy a ty se stále zvyšují.

Motivace a cíle– Eva s Radkem jsou se svým nynějším životem spokojeni, Kateřina stále hledá svou cestu. Kdyby si mohli vybrat rekvalifikaci či obor, kterým by se dnes živili, Eva by šla opět na zemědělskou školu, Radek by pracoval s pilou v lese a z Kateřiny by se stal voják z povolání.

7.9. Interpretace získaných dat

Díky tomu, že jsem u respondentů použila kvalitativní výzkum a metodu rozhovoru s polostrukturovanými otázkami, mohla jsem nahlédnout blíže do soukromí respondentů. Dozvěděla jsem se tak, že tito lidé pochází z rodin, které jim neposkytují zázemí. Všichni tři respondenti měli nebo dokonce stále mají problém se závislostmi na drogách, alkoholu či automatech. Všichni tři byli odsouzeni za neplacení výživného, Kateřina navíc za krádeže. Kateřina s Evou mají základní vzdělání. Eva proto, že se jí během studií střední školy narodilo dítě a Kateřina zřejmě pochází z dysfunkční rodiny, neboť proč by se jinak o sebe od 16 starala sama? Radek je vyučený, ale pracoval jen krátce po učňáku. Pak mu zřejmě zemřeli rodiče a on zdědil celé jmění, které ovšem prohrál v automatech a kasinech. Vězení bral Radek jako dovolenou, Eva ho přetrpěla s pomocí práce, díky níž jí dny rychleji ubíhaly a Kateřině se líbily aktivity, které rovněž krátily čas a přišla na to, řečeno jejími slovy: „Nemám ráda ženský.“ Žádný z respondentů neabsolvoval kurzy na zvýšení kvalifikace ani nechodili na žádné přednášky. S rodinou udržovali kontakty jen sporadicky nebo vůbec. Radek, protože prý rodinu nemá, Eva si dopisovala a volala se sestrou a přítelem a Kateřině posílala matka peníze. Ve výstupním oddělení nebyli, neboť byli prý zavření jen krátce. Po opuštění bran vězení si to Radek i Eva namířili na Armádu spásy, kterou již znali a jak říká Kateřina a slyšela jsem to z úst i ostatních klientů: „Tady jsou ženský dobrý.“ Na mysli měli sociální pracovnice. Kateřina ze začátku ještě pracovala a bydlela u otce, ale nyní je také na Armádě spásy, kde využívá služeb noclehárny, a ještě k tomu je závislá na pervitinu. Žádný z respondentů nevyužil organizací, které se specializují na lidi po VTOS. Ač jsou již rok a půl na svobodě, ženy, a Radek dokonce 7 let, tak nemají legální zaměstnání, a tedy ani ubytování, které by si sami z vydělaných peněz platili. Radek ani nic takového neplánuje, neboť jak říká: „Vždyť by mi zase všechno sebrali, ne? Za zdravotní, za sociální, za alimenty, ono už to bude dost, no.“ Je dokonce smířen s tím, že na důchod nedosáhne, protože již na něj nestíhá odpracovat

požadované roky. Je spokojen s prací načerno v lese a nic by na své situaci neměnil. Eva také postrádá jakoukoliv motivaci. Ač je člověkem bez domova, tak na otázku, zda je nyní spokojena se svým životem, odpověděla: „Jo, docela jo. Samozřejmě, že by to mohlo být lepší, vždycky to může být lepší, ale myslím, že to jde.“ Kateřina se svým životem spokojená není a plánuje, že bude pracovat v Německu.

7.10. Závěr šetření

Šetřením bylo zjištěno následující: Ani jeden z klientů Armády spásy, se kterým byl veden rozhovor nemá funkční rodinné zázemí. Pokud tedy ztratí práci, partner je vyhodí z bytu apod., nemají kam jít a rodinu jim tu nějakým způsobem supluje právě Armáda spásy, kde to již znají a vědí, co očekávat. Radek zvládl prohrát celé své dědictví v kasinech, nepracoval a dodnes legálně nepracuje, a stále má dluhy, které se mu navyšují. Nemá ani v úmyslu svou činnost zlegalizovat, neboť by mu vše vzali exekutoři. Eva byla dříve závislá na alkoholu, nepracovala a dlužila na výživném. Nepracuje ovšem dodnes, ačkoliv jí v tom nic nebrání. Kateřina má snahu pracovat, o čemž vypovídá i skutečnost, že po návratu z vězení si našla práci. Ale nejdříve se bude muset zbavit závislosti na pervitinu. Vězení jako status nápravného zařízení v jejich případě úplně selhal. Radek si zde odpočinul a vše se u něho vrátilo do starých kolejí, Eva trpěla ztrátou svobody, ale ne tolik, aby si našla práci a změnila svůj život a Kateřina už ani nepočítá, kolikrát byla zavřená s tím, že už je zvyklá na všechno. O pomoc žádné organizace, které se zaměřují na práci s lidmi po VTOS nežádali. Radek s Evou byli spokojeni v Armádě spásy a ani nic jiného nechtěli a Kateřina těmto organizacím nedůvěřuje. Po absolvování těchto rozhovorů jsem dospěla k závěru, že ani jeden z respondentů nemá žádnou motivaci ani cíle. Jsou spokojeni s životem, jaký žijí a nechtějí to nijak měnit. Kateřina sice má ambice pracovat v Německu, ale vzhledem k okolnostem, kdy ji čeká soud, je závislá na pervitinu, honí ji nějací lidé a nevydělává si, je odsouzena ke kolotoči, na který je doteď zvyklá. Včetně toho, že brzy opět skončí ve vězení, pokud své vzorce chování nezmění, což v jejím případě bez odborné pomoci nebude možné. Na otázku, kterou si autorka v úvodu výzkumu položila: „Zda se dá takhle dlouhodobě existovat?“, lze bohužel konstatovat, že ano. Dokládá to právě Radek, který je již 7 let z vězení na svobodě, celou tu dobu je klientem Armády spásy a žije stále stejným nezměněným způsobem. Je stále bez domova, stále pracuje načerno, stále neplatí dluhy, o svého syna stále nejeví sebemenší zájem, nezaložil novou rodinu, a přesto všechno je se svým životem

spokojený. Reintegrace do společnosti z pohledu resocializační pedagogiky určitě nebyla úspěšná. Ani jeden z klientů si nenašel legálně placené zaměstnání a ani ubytování, které by si sami platili z vydělaných peněz. Pokud se však na to podíváme z pohledu Radka a Evy, pak zjistíme, že se vlastně začlenili úspěšně zpět do „své bezdomovecké společnosti“ a nic jiného ani nechtějí. Dokud nekradou, nedluží a nejdou vidět, nikomu vlastně jejich způsob života nevadí. O resocializaci zde nemůže být řeč. Tím, že se respondenti vrátili do svých „vyjetých kolejích“, nepřijali žádné jiné životní role a jiné hodnoty, nedochází ani k resocializaci. Ale jak jsem již dříve v práci psala pod nadpisem resocializace, tento proces je celoživotní, takže není všem dnům konec a vše se ještě může změnit.

ZÁVĚR

Během psaní teoretické části, která obsahuje pojmy jako alternativní tresty, penitenciaristika, Program zacházení, resocializace, postpenitenciární péče a další, kde tyto pojmy a s nimi související informace byly popsány a vysvětleny za pomoci odborné literatury, docházelo ke změně v přesvědčení autorky práce o nedostatečné pomoci těmto lidem, kteří mají s VTOS zkušenosti.

Vše je spíše o špatně nastaveném systému ukládání trestů, kdy se ukládá trest odnětí svobody za neplacení výživného, jako by to mělo někomu v něčem pomoci, nedostatečné kapacitě pedagogických pracovníků ve vězeňství, kdy má vychovatel na starosti až 30 vězňů a k tomu navíc uděluje kázeňské odměny, rozhoduje o potrestání, dohlíží na výměnu prádla, obědy a mnohé další. V programech zacházení, které jsou jen pro vybrané vězně, přitom např. Program 3Z by měla absolvovat většina odsouzených, kdyby na to ovšem byla dostatečná kapacita pedagogů. Pracovat za mzdu by měl každý práce schopný jedinec, aby se mu roky započítávaly do důchodu a zbytečně se jedinci nenavyšovaly dluhy a měl možnost je splácet. Finanční gramotnost by měla být povinnou součástí programu zacházení a ve výstupním oddělení by měl mít již každý předjednané zaměstnání a zajištěné ubytování. Následná kontinuální péče, alespoň po dobu prvních 6 měsíců by měla být dána zákonem, kdyby tedy nějaký existoval.

Toť aspekty změn, které by mohly dát vězení skutečně statut nápravného zařízení. Vše by bylo snadnější, kdyby se ukládalo mnohem více alternativních trestů, které by daného jedince neodřízly od světa, jeho rodiny a přátel a bylo mu umožněno dál pracovat a přispívat tak do rodinného rozpočtu. Vězení by měla být až ta nejzazší varianta pro nebezpečné a nepřizpůsobivé trestance, které je nutné izolovat.

Výzkumné šetření, které bylo prováděné v Armádě spásy, mezi lidmi bez domova, kteří byli v minulosti zavřeni za neplacení výživného nebo krádeže, a u kterých bylo úkolem zjistit, kterým překážkám museli čelit po opuštění bran vězení a jak probíhala jejich reintegrace, když se ocitly tady, v prostředí bezdomovců, bylo vyzkoumáno následující: Všichni tři respondenti, se kterými byl prováděn výzkum, neměli funkční rodinné zázemí, takže pokud měli nějaký problém, ať už s prací nebo je např. někdo vyhodil z bytu, neměli kam jít. Rodinu jim tak nějakým způsobem „suplovala“ Armáda spásy. Všichni měli nějaké zkušenosti se závislostí na drogách, alkoholu, automatech. Všichni byli ve VTOS za neplacení výživného, jedna

respondentka navíc za krádeže. Vězení jako nápravné zařízení v jejich případě naprosto selhalo. Všichni tři „jedou“ ve svých zaběhnutých kolejkách dál a nechtějí to nijak měnit. Stále nepracují, neplatí dluhy, nenašli si bydlení. Nemají žádnou motivaci ani zájmy. Se svými dětmi se nestýkají, jen jedna respondentka se se svým synem sem tam potkává ve městě. A nejhorší na tom všem je, že se dá takto existovat i dlouhou dobu. Jeden z respondentů je na svobodě již 7 let a stále bez domova, stále pracuje načerno, stále neplatí dluhy, o svého syna stále nejeví sebemenší zájem, nezaložil novou rodinu, a přesto všechno je se svým životem spokojený.

Ač cíl práce zněl popsat současné možnosti vězně, který opustil výkon trestu odnětí svobody a chce se začlenit do společnosti, je nutné konstatovat, že tito respondenti se do většinové společnosti začlenit nechtějí. Problémem jsou dluhy a na to navazující nulová motivace. Také je ovšem na místě podotknout, že záleží i na osobnosti člověka. Pokud čeká, že se stane zázrak, asi bude čekat dlouho. Jen změna ve vzorcích chování a jednání vyvolá další akci a může se stát onen zázrak. Člověk ale opravdu musí chtít.

Je také možné, že kdyby tito lidé pracovali a měli stanovený nějaký denní řád, seznámili se s lidmi z jiného prostředí, zjistili, že je možné chtít víc a dosáhnout toho, jistě by své postoje změnili a snažili se o dosažení svých nových cílů.

Pro lidi, kteří vychází z bran vězení a chtějí se začlenit do většinové společnosti, existuje spousta organizací, které vznikly pro tyto účely a jejich cílem je těmto lidem podat pomocnou ruku, kdy jim pomohou s hledáním ubytování, práce, se zadlužeností, zajistí jim lékaře, pokud je třeba, doprovodí je na úřad práce apod. Není ovšem možné ani při sebelepší vůli pomoci všem.

Proto, aby člověk nepáchal další trestnou činnost je nutné, aby pochopil, že tím někomu ublížil, že něco někomu chybí, že něco důležitého poničil. Pak teprve může nastat v chování člověka změna, neboť si uvědomil, že takhle o tom nepřemýšlel a za těchto okolností by to neudělal. Musí jít ovšem o jedince, který netrpí žádnou duševní nemocí a je schopen toto rozlišit. Již výše v teoretické části práce v kapitole 3.4. je údaj, že: „*V jednom z výzkumů ve 12 západních zemí v r. 2001 zjištěna antisociální porucha mezi vězni u 47 % mužů a u 21 % žen.*“ Tato porucha se projevuje výbušností, bezohledností, neexistencí sociálních norem a empatie či svědomí, manipulací druhými. U těchto lidí je pak náprava velmi složitá a recidiva velmi pravděpodobná.

Faktorů ovlivňujících úspěšný návrat jedince do společnosti je opravdu mnoho. Může jít o původ jedince, rodinné zázemí, druh výchovy, psychické vlastnosti, jaké dospívání, vzdělání, IQ, EQ, způsob života před páchaním trestné činnosti, důvod spáchání trestné činnosti.

Dokazuje to právě výzkum mezi lidmi v Armádě spásy, kde většina lidí ztratila motivaci se v životě někam dál posunout, jsou pohodlní, možná málo odvážní či odpovědní sami za sebe a nejsou ochotni a schopni vystoupit ze své komfortní zóny. Toto tvrzení je možné opřít o skutečnost, že tito lidé se sem pravidelně vrací a spoléhají na pomoc sociálních pracovníků. Někteří tito lidé nejsou schopni bez toho, aniž by jim někdo řekl, co mají dělat, si cokoliv zařídit.

Pokud by se hodnotily faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody, musí se zcela jistě tyto faktory rozlišit nejen z hlediska toho, jakým způsobem je ukončován VTOS (podpůrné programy), do jakého prostředí se dotyčný vrací (rodina, přátelé i nepřátelé), současnou životní situaci po návratu z vězení (dluhy, sociální nepřizpůsobivost, ztráta motivace), ale také faktory, které ovlivňují chování člověka po celý jeho život. Je zřejmé, že jinak se bude do společnosti úspěšně vracet člověk z povahy optimista a jinak pesimista, jinak člověk, který má rád společnost a jinak člověk, který se lidí straní.

Začlenění respondentů, se kterými byl dělán rozhovor, do společnosti, je dle názoru autorky práce v mezích jejich možností a je determinováno jejich podstatou, resp. výchovou, životními zkušenostmi a postoji.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

HASMANOVÁ, L. et al. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů osob.* 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s., 2008. ISBN 978-80-904116-0-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace.* 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

JŮZL, M. *Penitenciariстика jako věda žaláří.* 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

RIEGER, Z. *Návrat k rodině a domů: Příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení.* 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-544-8.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů.* 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby, 2. díl.* 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-703-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby, 1. díl.* 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-702-0.

Seznam použitých internetových zdrojů:

Aktuální změny v trestním právu hmotném a procesním (zimní semestr akademického roku 2021/2022) <https://www.prf.cuni.cz>. Praha, 2021, JUDr. Vladimír Pelc, Ph.D., JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz>

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA. Dostupné z: <https://www.csspraha.cz>

IDNES. *Valdice znamenají vězení už 155 let, po Babinském přišel i Kájínek* [online]. © 2012 [cit. 2012-07-18]. Dostupné z: <http://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/veznice-ve-valdicich-na-jicinsku-funguje-155-let>

Metodický list č. 15/2007 ředitele odboru výkonu vazby a trestu, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení osob umístěných ve VTOS. Dostupné z: https://www.supervize.eu/wp-content/uploads/grvs_metodicky_list.pdf

NOVINKY. *V písku bude dům pro propuštěné vězně* [online]. © 2022 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/clanek/v-pisku-bude-dum-pro-propustene-vezne-40387095>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. Dostupné z: <http://www.nku.cz>

PĚNKAVA, P. *Prevence recidivy prostřednictvím sociálních kurátorů: Sekce sociálních kurátorů společnosti sociálních pracovníků ČR* [online]. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-kuratoru/>

RUBIKONCENTRUM. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz>

ZÁKON č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

PŘÍLOHA - ROZHOVORY

Údaje byly získány a použity se souhlasem dotazovaných. Informace byly zjištěny osobním rozhovorem v kanceláři sociální pracovnice Armády spásy. V této organizaci, v Karlových Varech, jsem absolvovala praxi, tudíž pracovníci osobně znám. K nahrávání hovoru byl použit mobilní telefon, opět se souhlasem dotyčných osob. Jména osob jsou smyšlená. Jednalo se o náhodný výběr, neboť klienti s trestní minulostí se tu na noclehárně střídají a nikdy jsem dopředu nevěděla, kdo dnes bude žádat o přespání.

První muž, se kterým jsem dělala rozhovor, je výjimkou, protože je zde ubytován v azylovém domě. Rozhovor s ním byl zcela uvolněný. Necítila jsem žádnou bariéru.

A – autorka práce

R - Radek

A: Kolik je Vám let?

R: „42.“

A: Jakého jste dosáhl vzdělání?

R: „Učňák, střední odborný.“

A: O které činnosti se zajímáte a co Vás baví?

R: „Ty jo. Dřív sport. Ale teď nic.“

A: A co jste dělal za sport?

R: „Skok do výšky, běhal.“

A: Za jaký trestný čin jste byl odsouzen?

R: „Alimenty.“

A: Za to bych nezavírala. K čemu to je, když nemáte pak už vůbec žádnou šanci alimenty platit.

A: Co Vás vedlo k trestnému činu?

R: „Není z čeho platit.“

A: Neměl jste zaměstnání? (dotazovaný kroutí hlavou, že ne)

A: A jak jste žil, když jste neměl výplatu?

R: „Z dávek. A když nebyly dávky, tak jsem si sem tam něco pučil.“

A: Od lichvářů nebo od známých? (respondent naznačuje, že si to prostě vzal – ukradl)

A: Jak dlouho jste byl ve vězení zavřený?

R: „Rok.“

A: A byl jste podmíněně propuštěný nebo jste byl zavřený jen na ten jeden rok?

R: „Podmíněně propuštěnej.“

A: A po kolikáté jste byl zavřený?

R: „Jenom jednou.“

A: Jak daleko jste byl umístěný od domova?

R: „Kousek.“

A: S kým z rodiny nebo ze svých známých jste udržoval kontakt v době svého výkonu trestu? (respondent opět kroutí hlavou že s nikým)

A: S nikým jste neudržoval kontakt ani si nevolal? A proč?

R: „Rodinu nemám. No, a jeden dopis s Věrkou vlastně.“ (sociální pracovnice v Armádě spásy)

A: Jaké aktivity si pamatuje z programu zacházení?

A: (Tázaný vůbec netušil, na co se ho ptám.) Myslím tím povinnost pracovat, účastnit se nějakých aktivit

R: „Práce tam je, ale jenom když jsou nějaký delší tresty. Já jsem měl krátký trest. Pracovat jsem chtěl, ale nic se nedělo.“

A: A co jste tedy celý den dělal?

R: „Nic. Byl na pokoji. Posiloval, což je teda taky na pokojích zakázaný, že jo. Jinak nic. Odpoledne vycházka.“

A: A na jak dlouho je vycházka?

R: „Na dvě hodiny.“

A: Takže jste byl na kyslíku za celý den dvě hodiny a jinak jste celý den nic nedělal?

R: „Ne. Celej den se nedalo nic dělat, no.“

A: A vychovatel za vámi nechodil a neříkal vám co máte dělat?

R: „Vychovatel ten tam byl, no.“

A: A nikdo s Vámi nepracoval ve stylu, že byste se měl nějak změnit, poučil Vás o právech apod.?

R: „Ne.“

A: Ani v rámci věznice jste nemusel uklízet nebo dělat nějaké rajóny?

R: „To jo. Uklízel jsem, plel záhonky.“

A: Je nějaká cesta, jak se ve věznici zbavit závislosti na drogách?

R: „No tak dá se, že jo. To je hlavně o přístupu.“

A: A je možnost do vězení dostat drogy, alkohol a jiné věci?

R: „Určitě. Všechno. Telefony. Cokoliv.“

A: A když přijde kontrola?

R: „Tak to je průser. Za to jsou i nášupy, no.“

A: A zažil jste nějakou takovou kontrolu?

R: „Ne.“

A: Jak probíhal Váš běžný den ve výstupním oddělení?

R: „To je pro ty delší tresty. U mě se nic neměnilo.“

A: A jak probíhal tedy Váš běžný den ve věznici, v kolik jste vstávali a tak?

R: „Vstávalo se v 6. V 8 byla snídaně. Po snídani jsme si dělali, co jsme chtěli, to dělalo celý patro.“

A: Jako že celý patro dělalo jednu věc, na který se všichni domluvili?

R: „Hmmm.“

A: A to bylo třeba co?

R: „Uklízení rajónů a tak. No, pak byl ve 12 oběd. Pak bylo zase volno. Ve 3 hodiny šel vychovatel domů.“

A: A v tom volnu jste dělali co?

R: „Někdo koukal na televizi, někdo si čet, někdo hrál karty, někdo cvičil, někdo spal.“

A: Pak odešel ten vychovatel a šli jste na vycházku?

R: „No, ta byla od tří do pěti. Tam si každý dělal, co chtěl. Někdo běhal, někdo hrál fotbal, a v 6 hodin zase večeře. Po večeři koupání, dvakrát do týdne jenom.“

A: A to jste byl kde?

R: „Tady v Ostrově. A ty, co pracujou, tak chodí do sprchy každé den.“

A: A večerku máte kdy?

R: „Večerka je v deset hodin.“

A: A každý den vstáváte v šest, i v sobotu a v neděli? (respondent přikyvuje)

A: A kolik Vás vlastně bylo na pokojí?

R: „Největší byl po 10 nejmíň po 5. Na patře nás bylo 40.“

A: Jak dlouho jste na svobodě?

R: „6 let, 7 asi.“

A: 6 let jste na svobodě a jste tady na azyláku?

R: „Já sem tady byl už předtím. Já už sem tady skoro inventář.“

A: A když nejste tady, tak jste kde?

R: „No, když mě vždycky vyřadili z pracáku, tak mi to tu neměl kdo platit, tak jsem byl venku, po squatech a tak.“

A: Dá se tady sehnat nějaký squat?

R: „Dá se. Tady je hodně lidí venku, co ani nedochází sem na Armádu.“

A: I teď v té zimě?

R: „Hmm.“

A: A pomohla Vám nějaká nezisková organizace, když jste vycházel z vězení nebo sociální kurátor?

R: „Ne.“

A: Takže jste nevyužil té možnosti, že by Vám někdo pomohl najít práci, ubytování?

R: „Ne.“

A: A řekli Vám, že můžete někoho takového vůbec kontaktovat?

R: „Jo, to jo. Ale nevyužil jsem to. Tam jsou taky sociální pracovníci.“

A: A proč jste toho nevyužil, myslíte, že to zvládáte sám?

R: „Tak zatím si myslím, že jo.“

A: A vy teď pracujete?

R: „Načerno, no.“

A: Takže žádné alimenty nesplácíte, protože vlastně nemáte z čeho.

R: „No, nemám z čeho. A psali bejvalce dopisy kvůli číslu účtu a všechny se vrátily zpátky. Takže vlastně nevím, kam bych měl peníze posílat.“

A: Ale vy pořád dlužíte, a to se Vám nasčítává.

R: „To jono. Každý měsíc to naskakuje. 2000 měsíčně, 16-ti letému klukovi. Žádal jsem 17 krát o snížení nebo pozastavení a pokaždý mi to zamítli.“

A: A jak přišli na ty 2000 Kč?

R: „To mi stanovili, ještě když jsem pingloval, když jsem byl ve škole, když jsem makal.“

A: A čeho jste se nejvíc obával po návratu z vězení?

R: „Já, ani vlastně ničeho. Já jsem to bral jak dovolenou.“

A: Ve vězení to tedy pro vás bylo pohodový.

R: „Hmmm.“

A: Kam vedly Vaše první kroky po opuštění věznice?

R: „Sem, na Armádu.“

A: A pokoušel jste se nějakým způsobem obnovovat vztahy s rodinou?

R: „Naši jsou po smrti, nezbyl mi nikdo.“

A: A jak byste si představoval svůj život?

R: „Já nevím.“

A: No, zajímalo by mě, jestli máte nějaké ambice, čeho byste chtěl dosáhnout?

R: „Asi už ne. Když mi zemřela rodina, tak jsem hodně zdědil a za krátké čas jsem to všechno rozfofroval. Jsem hrál hodně automaty v kasínách každý den. Jsem měl 16 milionů, necelých.“

A: Jak jste spokojený se svým životem?

R: „Relativně jo.“

A: A kdybyste měl možnost bydlet v bytě, vydělávat si legálně peníze?

R: „Tak taky dobrý. Jenže všude chtěj kauci, většinou dvě.“

A: Jak vycházíte se svým okolím?

R: „V pohodě.“

A: Jakým způsobem řešíte své dluhy?

R: „Teď zrovna nijak, no.“

A: A jste srozuměný s tím, že v 70 skončíte tady na azylovém domě, protože Vám nebude chodit důchod?

R: „To už stejně na důchod neodmakám.“

A: Který obor byste si vybral pro svou obživu, kdybyste se mohl rekvalifikovat, vyučit atd.?

R: „Tak asi to, co dělám. Makal bych v lese. (A ukazuje mi úraz na noze, který si způsobil motorovou pilou.) Kousla se mi pila.“

A: A kdybyste si vydělával tím kácením legálně, tak to je špatně?

R: „Není, ale zase ty exekuce. Vždyť by mi zase všechno sebrali, ne? Za zdravotní, za sociální, za alimenty, ono už to bude dost, no.“

A: Čemu Vás vězení naučilo?

R: „Ničemu. Tam se spíš daj naučit ještě horší věci.“

A: Vzalo Vám něco vězení po tom roce?

R: „Rok života.“

A: Tak já Vás už nebudu zdržovat. Jste moc hodný, děkuji. Na shledanou.

Další rozhovor jsem vedla se sympaticky působící ženou, možná jen trochu plachou. Ale určitě inteligentní, alespoň dle jejího vystupování. Využila dnes v Armádě spásy službu noclehárna a já s ní dělala rozhovor poté, co se umyla a chystala se jít spát. Pojmenovala jsem ji Eva.

A – autorka práce

E – Eva

A: Kolik je Vám let?

E: „50.“

A: Jakého jste dosáhla vzdělání?

E: „Základní.“

A: O které činnosti se zajímáte, co Vás baví?

E: „Většinou co se týká přírody, procházky.“

A: Za jaký trestný čin jste byla odsouzena?

E: „Neplacení výživného.“

A: A proč jste neplatila výživné?

E: „Já jsem na to neměla prostředky, že jo. Nevydělávala jsem.“

A: Jak dlouho jste byla zavřená?

E: „Necelých 8 měsíců.“

A: A pokolikáté jste byla zavřená?

E: „Jednou.“

A: Jak daleko jste byla umístěna od své rodiny?

E: „No, byla jsem ve Světlý nad Sázavou, takže docela daleko.“

A: S kým z rodiny či známých jste udržovala kontakt?

E: „Se sestrou a svým přítelem. Volali jsme si a psali.“

A: A i se navštěvovali?

E: „Ne ne ne. Ono to bylo komplikovaný s tím covidem, tak jsme to nějak nehrotili.“

A: Takže jste seděla teď někdy v této době?

E: „No, asi rok a půl zpátky.“

A: Pamatujete si nějaké aktivity z programu zacházení?

E: „Jo, to jsme měli takový ty zájmový činnosti, my, co jsme byly přihlášený. Tam bylo i zahradničení a takový, a různý vyrábění nějakých věcí, když byl někdo šikovnej. A když to bylo pěkný, tak se to dávalo na nějaký akce.“

A: A ty programy zacházení hodnotíte z tohohle pohledu jak?

E: „Krátilo to určitě čas.“

A: A pán, se kterým jsem mluvila, říkal, že tím, že měl krátký trest, tak nebyl zařazený do práce, vy také ne?

E: „Já jo, já jsem byla zařazená do práce. Já jsem to dávala hned, že chci do práce a byla jsem v té čokoládovně tam.“

A: A bavila Vás ta práce?

E: „To je normální pásová výroba jako. Ono zase není o co stát, protože tam člověk celou dobu stojí, že jo.“

A: A jakou práci jste kromě této ve věznici ještě vykonávala?

E: „Měli jsme ještě úklidy ve věznici. Jako rajóny. Já, co jsem měla, tak jsem měla chodbu, a to se uklízelo ráno a večer.“

A: Je nějaká cesta, jak se ve věznici zbavit závislosti na drogách nebo alkoholu?

E: „Z mé zkušenosti to nemůžu posoudit, nevím.“

A: A dají se ve věznici sehnat drogy, alkohol apod.?

E: „Podle toho, co jsem slyšela, tak prej jo.“

A: Jak probíhal Váš běžný den ve vězení?

E: „Ráno se vstávalo, já jsem si uklidila svoje rajóny, protože jak jsem potom chodila do práce, tak jsem vlastně ráno neuklízela, nás tam na to bylo víc. Jsme byly dvě, a ještě jedna zastupovala. Takže jsme se střídaly. Když se šlo do práce, tak jsem přišla z práce odpoledne, chvíli jsem si četla, pak se šlo na večeri, uklidila jsem si svoje rajóny a potom zase hupky do postýlky, že jo.“

A: A v kolik jste chodily spát?

E: „Kolem devátý.“

A: A ráno jste musely vstávat v kolik?

E: „Na šestou. I v sobotu a v neděli. Každý den.“

A: A televizi jste měly na pokojích?

E: „Nee, televize byla ve společenské místnosti.“

A: A lišil se nějak Váš den na normálním oddělení ode dnů na výstupním oddělení?

E: „Já jsem nebyla na výstupním oddělení.“

A: Pomáhala Vám nezisková organizace nebo třeba sociální kurátor, když jste opouštěla věznici najít práci, ubytování a tak?

E: „Ne, já jsem šla sem a řešila všechno až tady.“ (do Armády spásy – pozn. autora)

A: Čeho jste se nejvíc obávala po návratu z vězení?

E: „Já jsem se neobávala, já jsem se spíš těšila, že už to mám za sebou.“

A: Kam vedly Vaše první kroky po opuštění bran vězení?

E: „Do krámu, za přítelem. Musela jsem vlastně přijet autobusem a pak jsme si s přítelem povídali.“

A: Obnovovala jste nějak své vztahy s rodinou?

E: „Ty jsou pořád stejný.“

A: Změnil se nějak pohled Vaší rodiny na Vás tím, že jste byla zavřená?

E: „Asi ne. Jsem si za to mohla sama, že jo.“

A: To nevím, jestli je zrovna otázka pro Vás, ale jakým způsobem se liší Vaše představa života na svobodě od skutečnosti?

E: „No, že není ta svoboda. Že vlastně musíte teď dělat něco, co chcete dělat v jinou chvíli.“
(paní myslela ve vězení – pozn. autora)

A: Jste nyní spokojena se svým životem?

E: „Jo, docela jo. Samozřejmě, že by to mohlo být lepší, vždycky to může být lepší, ale myslím, že to jde.“

A: Vycházíte se svým okolím, přáteli?

E: „Jo, celkem jo. Já jsem klidnej člověk.“

A: Jakým způsobem řešíte své dluhy?

E: „No, zatím je ještě neřeším.“

A: Takže nepracujete.

E: „Ne, musíte najít práci, že jo.“

A: Takže jste evidovaná na úřadu práce a sem chodíte na noclehárnu.

E: „Hmm.“

A: Takže jste o pomoc s hledáním zaměstnání nekontaktovala žádnou organizaci?

E: „Ne, jsem akorát na tom úřadu práce a pomáhaly mi holky tady na Armádě.“ (sociální pracovnice Armády spásy – pozn. autora)

A: A práci na Úřadu práce Vám nikdo neshání nedoporučuje?

E: „Tam jdu až v březnu.“

A: Který reálný obor byste si vybrala pro svou obživu, kdybyste měla tu možnost?

E: „Já bych zase asi dělala to stejný. Dělala jsem střední zemědělskou školu, agronomku, tak možná zase to.“

A: A když jste dodělala školu, kde jste poté pracovala?

E: „Mně se hned narodilo mimčo, tak jsem pak už jenom chodila do fabriky.“

A: Do které fabriky?

E: „No, vlastně všechno byl automobilový průmysl, pak i bižuterie a takový.“

A: Musela jste čelit nějakým problémům, když jste se začleňovala zpátky z vězení do společnosti?

E: „No, víceméně se vyhejbám těm problémovějím lidem.“

A: A poznáte je?

E: „No, tak znám je už z dřívějšíka, že jo.“

A: Takže jste se včlenila zpátky mezi ty samé lidi, které jste znala už dřív?

E: „Ne, už se s nima tolik nebavim.“

A: A nelákalo Vás třeba se přestěhovat a najít si jiný přátele, jinou práci, jiný život?

E: „To se ukáže časem, no. Podle toho, co se vlastně bude dít dál.“

A: Uvítala byste nějakou pomoc po propuštění z vězení, třeba, že byste se setkala s lidmi, kteří by Vám teď našli práci, teď by Vám zajistili bydlení?

E: „Tak já jsem spokojená tady. Oni se ženský tady fakt hodně snažej, pomáhaj.“ (sociální pracovnice Armády spásy – pozn. autora)

A: Naučilo Vás vězení něčemu?

E: „Že je lepší bejt venku než tam. Určitě, tam je to takový zvláštní. Je to tam strašně složitý. Ten, kdo tam vymyslel ten systém tam, tak jako klobouk dolů.“

A: A co vám vězení vzalo?

E: „No, tu svobodu. To je asi nejdůležitější.“

A: A jak jste tam psychicky přežila celý ten den?

E: „Tak nějak jsem si to nepřipouštěla. Člověk nesměl myslet na to, že je teprve celý den za mnou a zejtra další. Ty datumy si tak nějak nepřipouštět. tolik mi ještě zbejvá, tolik mi ještě zbývá. Tam je dobrý, když je ta práce zajištěná , když člověk nastoupí do práce, tak to líp utíká. Je fakt teda, že nemůžu přijít z práce a lehnout si na postel, že jo. Až večer. Když vlastně normálně přijdete domů z práce a chcete si odpočinout, tak si odpočínáte, ale tam to nejde.“

A: A to jste pracovali i o víkendu?

E: „Ne, jen v tejdnu. Ke konci tam teda byly nějaký pracovní soboty, to šlo taky. Určitě to utíká rychlejc.“

A: A byla tam zaměstnána většina těch lidí?

E: „Ono tam snad ani nejde nechtít pracovat.“

A: Už Vás dál nebudu zdržovat. Moc Vám děkuji. Mějte se hezky. Nashledanou.

E: „Ježiš, není za co.“

S další ženou, se kterou jsem vedla rozhovor „šili všichni čerti“. Usmívala se, reagovala na otázky okamžitě, ale měla problém vydržet sedět na jednom místě. Až jsem z toho byla během rozhovoru nervózní. Později jsem se dozvěděla, od sociální pracovnice, že slečna je uživatelkou pervitinu. Pojmenovala jsem ji Kateřina. Tento rozhovor nebyl nahráván, neboť si to respondentka nepřála. Vše jsem tedy zapisovala ručně na list papíru. Rozhovor tak tedy trval o poznání déle než předešlé dva. A to jsem během rozhovoru pochopila, že je slečna unavená a těší se na spánek.

A – autorka práce

K - Kateřina

A: Kolik je Vám let?

K: „38.“

A: Jakého jste dosáhla vzdělání?

K: „Základního.“

A: O které činnosti se zajímáte, co Vás baví?

K: „Malování, fotbal, asi všechno.“

A: Za jaký trestný čin jste byla odsouzena?

K: „Alimenty, krádeže.“

A: Co Vás vedlo k trestnému činu?

K: „Tak já jsem už od 16 sama. Musela jsem se o sebe starat.“

A: Jak dlouho jste byla ve výkonu trestu?

K: „No, nejdéle jsem měla být 22 měsíců, ale byla amnestie, takže jen 7 měsíců.“

A: Pokolikáté jste byla ve vězení?

K: „Nepamatuju si přesně. Ale tak sedmkrát? Byla jsem i v Kolíně.“

A: S kým z rodiny či svých blízkých jste udržovala kontakt po dobu, kdy jste byla ve vězení?

K: „S mámou, posílala peníze.“

A: Jaké aktivity si pamatujete z programu zacházení?

K: „Zahradničení, malování, jóga, pilates a uklízela jsem rajóny, jako sprchy.“

A: Jak hodnotíte program zacházení?

K: „Nestíhala jsem všechno. I se něco krylo. Měla jsem toho moc.“

A: A pracovala jste i mimo věznici?

K: „Nee, byla jsem tam chvíli.“

A: Je nějaká cesta, jak se zbavit ve věznici závislosti na drogách?

K: „Byly oddělení, možná braly tablety. Já nic nepotřebovala. Někdo odpad s nějakým záchvatem. Pak u doktora 5 a půl hodinový čekání, síla.“

A: Jak dlouho jste na svobodě?

K: „Jeden a půl roku.“

A: Jakým způsobem Vám pomohla nezisková organizace nebo sociální kurátor při znovuzачlenění se do společnosti?

K: „Našla jsem si práci sama. Bydlela jsem u táty. Nikdo nepomůže, všichni jen mluví.“

A: Čeho jste se nejvíc obávala po návratu z vězení?

K: „Ničeho.“

A: Kam vedli Vaše první kroky po opuštění věznice?

K: „Do stánku pro pivo.“

A: Obnovovala jste nějak své vztahy s rodinou, když jste se vrátila z vězení?

K: „S mámou jsme se moc nebavili, ale pozvala mě na návštěvu. Klukovi je už 17, pořád se tu někde po Varech potkáváme. Víme o sobě.“

A: Jakým způsobem se změnil pohled Vaší rodiny na Vaši osobu poté, co jste se vrátila z vězení?

K: „Neřešili jsme to.“

A: Jakým způsobem se liší Vaše představa života na svobodě od skutečnosti?

K: „Větším chaosem. Dělán prospěšný práce, čeká mě soud, utíkám před pár lidma.“

A: Jste spokojena se svým životem?

K: „Ne, ale všichni jsou ještě větší blázni. Jsem ráda, že nejsem jako oni.“

A: Jakým způsobem řešíte své dluhy?

K: „Nepracuju, ale čekám na brigádu. Pracák pošle 2800,- a půlku z toho dávám na syna. Chystám se za hranice, vydělávat do Německa.“

A: Pomohl Vám někdo se zajištěním práce?

K: „Člověk musí sám chtít. Tady (v Armádě spásy) jsou ženský dobrý.“

A: Který reálný obor byste si vybrala pro svou obživu, kdybyste měla tu možnost?

K: „Voják z povolání.“

A: Jakou pomoc byste uvítala po propuštění z vězení?

K: „Nějaká ubytovna by se hodila.“

A: Čemu Vás vězení naučilo?

K: „Nemám ráda ženský. Dobrý bylo spousta těch aktivit.“

A: Co Vám vězení vzalo?

K: „Nevím. Nic.“

A: Už Vás nebudu déle zdržovat. Děkuji moc za rozhovor.

K: „Já taky.“

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jana Stejskalová

Obor: Resocializační a penitenciární pedagogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Faktory ovlivňující úspěšný návrat jedince do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody

Rok: 2022

Počet stran textu: 41

Celkový počet stran příloh: 27

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.